DZIAŁANIA LEGALNYCH WŁADZ RP NA RZECZ SPRAWY POLSKIEJ PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

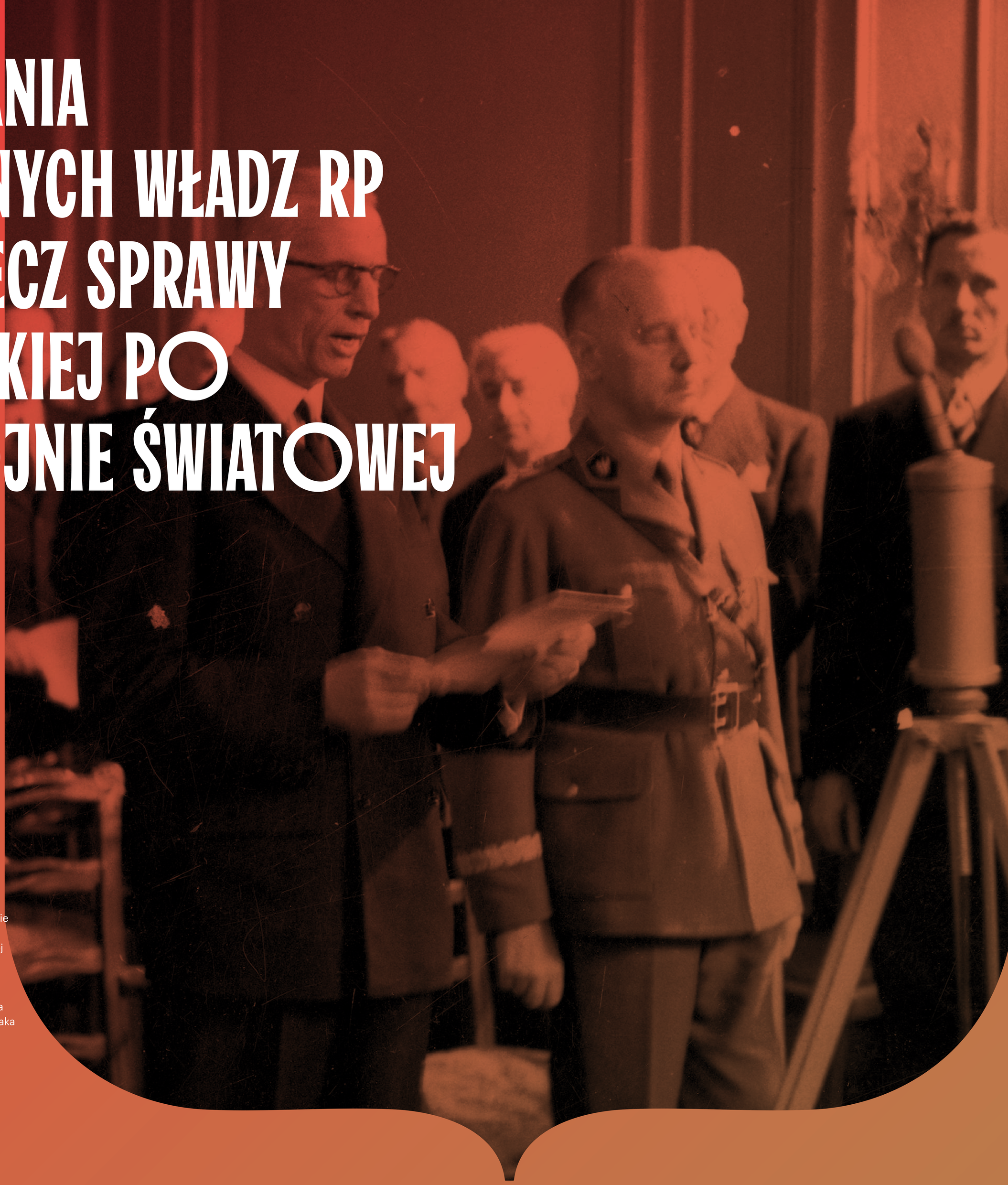

Autorzy wystawy
prof. Bogusław Polak
dr hab. Michał Polak, prof. PK

Projekt graficzny
Maciej Frycz

Współpraca
Archiwum Państwowe w Koszalinie

Zdjęcia ze zbiorów
Archiwum Państwowego w Koszalinie
Centrum Badań nad Uchodźstwem
i Emigracją Politechniki Koszalińskiej
Instytutu Polskiego i Muzeum
im. gen. Sikorskiego
Narodowego Archiwum Cyfrowego
Zbiorów prywatnych Jacka K. Danela
Zbiorów prywatnych Bogusława Polaka
Zbiorów prywatnych Michała Polaka

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

NAUKA DLA SPOŁECZEŃSTWA

Projekt „Koszalińskie „Centrum Badań nad Uchodźstwem i Emigracją. Studia nad dziejami polskiej emigracji".
Umowa Nr NdS-II/SP/0154/2023/01 z dnia 31 października 2023 r.
Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Nauka dla Społeczeństwa II"

WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY POLITECHNIKI KOSZALIŃSKIEJ

POLITECHNIKA KOSZALIŃSKA

ARCHIWA PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W KOSZALINIE

RZĄD RP NA UCHODŹSTWIE 1939–1945

Polityczne, dyplomatyczne i wojskowe przedsięwzięcia Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie podczas II wojny światowej ukształtowały ideowe i instytucjonalne ramy powojennej aktywności emigracyjnej, zapewniając ciągłość legalizmu państwowego i podmiotowości sprawy polskiej.

Po klęsce kampanii 1939 r. konstytucyjna sukcesja władz umożliwiła powołanie rządu emigracyjnego (najpierw we Francji, od 1940 r. w Londynie) oraz utrzymanie międzynarodowego uznania Polski jako państwa walczącego po stronie aliantów. Kierowany w latach 1939–1943 przez gen. Władysława Sikorskiego, a następnie przez Stanisława Mikołajczyka i Tomasza Arciszewskiego, rząd na uchodźstwie rozwinął wielowektorową politykę: łączył wysiłek militarny, dyplomację, koordynację działań w okupowanym kraju oraz pracę informacyjną i opiekuńczą wobec obywateli.

W wymiarze wojskowym rząd emigracyjny zorganizował Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie i powiązał je z wysiłkiem aliantów: od lotników biorących udział w Bitwie o Anglię i słynnego Dywizjonu 303, przez marynarkę wojenną na Atlantyku, po formacje lądowe – w tym 1. Korpus w Szkocji oraz 2. Korpus Polski gen. Władysława Andersa, który przeszedł szlak bojowy przez Bliski Wschód do Włoch (m.in. Monte Cassino, 1944). Równolegle, poprzez łączność i delegatury, podtrzymywano spójność Polskiego Państwa Podziemnego: Delegatura Rządu na Kraj, Armia Krajowa, struktury sądownictwa, oświaty i administracji konspiracyjnej stanowiły unikatowy w Europie system państwowości działający w warunkach okupacji.

1
Wspólne posiedzenie rządu RP i Rady Narodowej przy udziale prezydenta RP Władysława Raczkiewicza i Naczelnego Wodza, gen. Władysława Sikorskiego, Londyn, 1940–1943
Narodowe Archiwum Cyfrowe

2
Podpisanie wojskowej umowy polsko-brytyjskiej. Od lewej siedzą: Edward Wood (1. hrabia Halifaksu), ambasador Edward Raczyński, gen. Władysław Sikorski, premier Winston Churchill, minister August Zaleski, minister Clement Attlee i Arthur Greenwood. Pierwszy z lewej w rzędzie stojących Anthony Eden, Londyn, 5 sierpnia 1940
Narodowe Archiwum Cyfrowe

3
Podróż inspekcyjna gen. W. Sikorskiego do Armii Polskiej na Bliskim Wschodzie. Stoją od lewej: minister spraw zagranicznych RP Tadeusz Romer, gen. W. Sikorski, dowódca Armii Polskiej na Bliskim Wschodzie gen. Władysław Anders, szef sztabu Naczelnego Wodza gen. Tadeusz Klimecki, 1943
Narodowe Archiwum Cyfrowe

4
Premier RP i Naczelny Wódz, gen. W. Sikorskie wizytuje jednostki Wojska Polskiego w Wielkiej Brytanii, 1940–1943
Narodowe Archiwum Cyfrowe

RZĄD RP NA UCHODŹSTWIE 1939–1945

W sferze dyplomatycznej rząd prowadził zabiegi na rzecz integralności terytorialnej i suwerenności Polski, podejmując trudne negocjacje z aliantami zachodnimi oraz – po układzie Sikorski-Majski (1941) – czasowo z ZSRR. Po ujawnieniu zbrodni katyńskiej (1943) i zerwaniu stosunków dyplomatycznych przez Moskwę, akcent przesunął się na obronę prawno-międzynarodowych podstaw polskiej niepodległości oraz sprzeciw wobec prób ograniczenia samostanowienia. Istotną częścią aktywności była także dokumentacja polityki okupantów niemieckiego i sowieckiego oraz alarmowanie opinii publicznej Zachodu o Zagładzie: raporty kurierów i emisariuszy (m.in. Jana Karskiego), działalność ośrodków analitycznych i nota dyplomatyczna ministra Edwarda Raczyńskiego (grudzień 1942) stanowiły ważny element międzynarodowej debaty o odpowiedzialności i pomocy ofiarom. W obszarze informacji i kultury rząd na uchodźstwie tworzył zaplecze prasy, wydawnictw, szkół i instytucji badawczych, podtrzymując ciągłość życia naukowego i edukacji. Rozbudowywano system opieki nad uchodźcami i jeńcami, organizowano pomoc socjalną oraz sieć przedstawicielstw konsularnych. Działania te nie tylko łagodziły skutki wojny, lecz także cementowały wspólnotę polityczną i obywatelską rozproszonych Polaków.

Te wojenne doświadczenia – legalizm, służba publiczna, walka o prawdę historyczną i prawa człowieka, zdolność do samoorganizacji oraz współpraca elit politycznych, wojskowych, intelektualnych i społecznych – stały się fundamentem powojennej emigracji niepodległościowej. To z nich wyrastały powojenne strategie lobbingu, dokumentowania rzeczywistości w kraju zniewolonym oraz podtrzymywania ciągłości państwowej na uchodźstwie aż do odzyskania pełnej suwerenności.

5
Rząd Tomasza Arciszewskiego. Widoczni: premier Tomasz Arciszewski (siedzi), od lewej stoją ministrowie: Stanisław Sopicki, Jan Kwapiński, Adam Tarnowski, Adam Pragier, Adam Romer, Zygmunt Berezowski, Władysław Folkierski, Bronisław Kuśnierz, Londyn, 30 listopada 1944
Narodowe Archiwum Cyfrowe

6
Prezydent RP Władysław Raczkiewicz i członkowie rządu premiera Stanisław Mikołajczyka. Siedzą od lewej: premier Stanisław Mikołajczyk, prezydent Władysław Raczkiewicz, wicepremier i minister przemysłu, handlu i żeglugi Jan Kwapiński. Stoją od lewej: minister skarbu Ludwik Grosfeld, minister bez teki Henryk Strasburger, minister informacji i dokumentacji Stanisław Kot, minister obrony narodowej gen. Marian Kukiel, minister bez teki Karol Popiel, minister spraw zagranicznych Tadeusz Romer, minister pracy i opieki społecznej Jan Stańczyk, minister spraw wewnętrznych Władysław Banaczyk, dyrektor Biura Prezydialnego Rady Ministrów Adam Romer, minister spraw kongresowych Marian Seyda, minister sprawiedliwości Wacław Komarnicki, minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego ksiądz Zygmunt Kaczyński, Londyn, 1943
Narodowe Archiwum Cyfrowe

ROLA PREZYDENTA RP NA UCHODŹSTWIE

7

8

9

7
Prezydent RP Władysław Raczkiewicz podczas inspekcji Wojska Polskiego w Szkocji, 1940–1945
Narodowe Archiwum Cyfrowe

8
Gwiazdka dla polskich dzieci, zorganizowana przez Stowarzyszenie Społecznej Służby Kobiet w Ognisku Polski. Widoczni m.in.: poseł Rady Narodowej Elżbieta Korfantowa, maharadża Nawanagaru, prezydent RP Władysław Raczkiewicz i wicepremier RP Stanisław Mikołajczyk, Londyn, 26 grudnia 1942, Narodowe Archiwum Cyfrowe

9
Rada Trzech w składzie z lat 1956–1966 – E. Raczyński, gen. W. Anders, gen. T. Bór-Komorowski
Źródło: J.L. Englert, K. Barbarski, *Generał Anders*, Warszawa 2007, s. 151.

Rola Prezydentów RP na Uchodźstwie wyrastała z zasady ciągłości państwa i przepisów konstytucji kwietniowej z 1935 r. (sukcesja w warunkach wojny). Prezydent – jako depozytariusz legalności – powoływał premierów, mianował Naczelnego Wodza, reprezentował Rzeczpospolitą wobec aliantów, nadzorował służby dyplomatyczne i strzegł insygniów władzy. Po 1945 r. urząd zachował przede wszystkim funkcję symboliczno-legitymizacyjną oraz integracyjną wobec emigracji politycznej.

Rada Trzech powstała w 1954 r. jako odpowiedź większości stronnictw emigracyjnych na decyzję prezydenta Augusta Zaleskiego o przedłużeniu kadencji. Początkowo była organem opozycyjnym wobec prezydenta; 21 lipiec 1956 r. Rada Jedności Narodowej powierzyła jej prerogatywy głowy państwa (kolegialna „głowa państwa” na uchodźstwie). Uznawała ją za legalną znaczna część emigracji. Rada działała równolegle z urzędem prezydenta do śmierci Zaleskiego, po czym w lipcu 1972 r. rozwiązała się, przekazując kompetencje następcy Zaleskiego, Stanisławowi Ostrowskiemu.

Skład początkowy (1954): Władysław Anders, Tomasz Arciszewski, Edward Raczyński. Po śmierci Arciszewskiego (1955) jego miejsce zajmowali kolejno: Tadeusz Bór-Komorowski (1956–1966), Roman Odzierzyński (1966–1968), Stanisław Mglej (1968–1969), Alfred Urbański (1969–1972); po śmierci Andersa (1970) wszedł Stanisław Kopański (1970–1972).

Rada Trzech pełniła funkcję depozytariusza legalizmu i ciągłości państwa: wyznaczała linię polityczną opozycji wobec Zaleskiego, zatwierdzała akty o charakterze symbolicznym i reprezentacyjnym, koordynowała współpracę z Radą Jedności Narodowej i Egzekutywą Zjednoczenia Narodowego, podtrzymując jedność organizacyjną emigracji w sporze konstytucyjnym lat 50.–60. XX w. Jej działalność koncentrowała się na polityce informacyjnej, utrzymaniu autorytetu instytucji na uchodźstwie oraz przygotowaniu warunków do odbudowy jedności po 1972 r.

Istnienie Rady Trzech unaoczniło napięcie między literą konstytucji kwietniowej a kompromisem politycznym Aktu Zjednoczenia Narodowego; zarazem uchroniło główny nurt emigracji przed paraliżem reprezentacji. Rozwiązanie Rady i uznanie następstwa Ostrowskiego otworzyło drogę do ponownej konsolidacji władz na uchodźstwie.

PREZYDENCI RP NA UCHODŹSTWIE

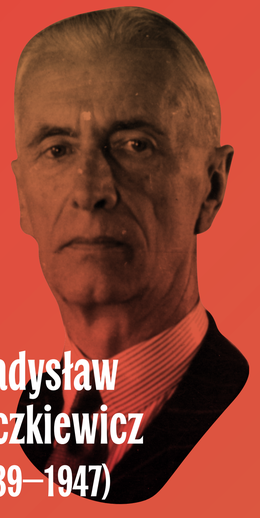

Władysław Raczkiewicz (1939–1947)

Pierwszy prezydent Rzeczypospolitej na uchodźstwie, wywodzący swoją legitymację z konstytucji kwietniowej i aktu następstwa po Ignacym Mościckim (30 września 1939 r.). Jego zasadniczą misją było zapewnienie ciągłości organów państwowych po klęsce wrześniowej, najpierw we Francji, następnie w Londynie. Powołał rządy gen. Władysława Sikorskiego i Stanisława Mikołajczyka, zatwierdzał nominacje Naczelnego Wodza i utrzymywał zwierzchnictwo nad Polskimi Siłami Zbrojnymi na Zachodzie. Sprawował polityczny patronat nad konspiracyjnymi instytucjami Polskiego Państwa Podziemnego (Delegatura Rządu na Kraj, sądownictwo, oświata). W sferze zewnętrznej zabiegał o uznanie międzynarodowe i nienaruszalność terytorialną, a po układzie Sikorski-Majski (1941) – o normalizację relacji z ZSRR do czasu ich zerwania w 1943 r. W końcu wojny i po 1945 r. bronił legalizmu oraz sprzeciwiał się decyzjom wielkich mocarstw ograniczającym polskie samostanowienie.

August Zaleski (1947–1954)

Doświadczony dyplomata i były minister spraw zagranicznych, który objął urząd po śmierci W. Raczkiewicza. W warunkach utraty powszechnego uznania międzynarodowego (po konferencjach jałtańskiej i poczdamskiej) skoncentrował urząd prezydencki na straży ciągłości prawnej państwa, sieci placówek i depozytów symboliki państwowej. W 1954 r. jego decyzja o przedłużeniu kadencji, motywowana wykładnią konstytucji i stanem nadzwyczajnym, doprowadziła do głębokiego kryzysu przywództwa emigracyjnego. Opozycyjne stronnictwa powołały alternatywny ośrodek – Radę Trzech – oraz Egzekutywę Zjednoczenia Narodowego, co rozbiło dotychczasowy model jednolitej reprezentacji. Mimo sporu Zaleski podtrzymywał aktywność informacyjną i dyplomatyczną na Zachodzie oraz nadzór nad kadrami służby zagranicznej. Jego długie urzędowanie wyznaczyło ramy dla późniejszej odbudowy jedności.

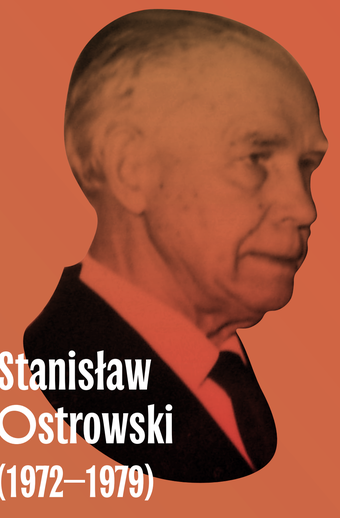

Stanisław Ostrowski (1972–1979)

Lekarz, oficer i przedwojenny samorządowiec (m.in. prezydent Lwowa), który objął urząd po śmierci Zaleskiego, zyskując akceptację głównych środowisk emigracyjnych. Strategicznym zadaniem jego prezydentury była normalizacja stosunków między rozłamowymi nurtami i scalenie struktur reprezentacji politycznej na obczyźnie. Ostrowski przywrócił współdziałanie urzędu prezydenta z rządem na uchodźstwie i stronnictwami, stabilizując mechanizmy sukcesji i konsultacji. Kontynuował politykę pielęgnowania legalizmu, depozytów symbolicznych i etosu służby publicznej, a także wspierał środowiska naukowe i kulturalne na uchodźstwie. W wymiarze międzynarodowym zabiegał o przepływ informacji o sytuacji w PRL i o ochronę praw człowieka.

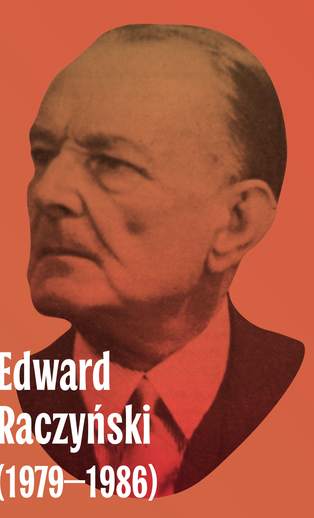

Edward Raczyński (1979–1986)

Wybitny dyplomata II RP, wieloletni ambasador w Londynie i były minister spraw zagranicznych rządu emigracyjnego (autor słynnej noty z 10 grudnia 1942 r. alarmującej o Zagładzie). Jako prezydent nadał urzędowi wysoką kulturę dyplomatyczną i profesjonalizm działania, umacniając wiarygodność przedstawicielstw i archiwów emigracyjnych. Po 1980 r. zintensyfikował aktywność informacyjną na rzecz praw człowieka w Polsce oraz wspierał kontakty i pomoc dla ruchu „Solidarność", szczególnie po wprowadzeniu stanu wojennego. Kultywował politykę symbolicznej ciągłości: odznaczenia, nominacje honorowe i uroczystości państwowe służyły konsolidacji wspólnoty emigracyjnej oraz utrzymaniu pamięci państwowej. Uporządkował także kwestie sukcesji i współpracy z rządem RP, przygotowując grunt pod ostatnią fazę misji emigracyjnej.

Kazimierz Sabbat (1986–1989)

Dawny harcerz i żołnierz, długoletni premier rządu na uchodźstwie, który jako prezydent połączył doświadczenie organizacyjne z determinacją wsparcia dla krajowej opozycji demokratycznej. Priorytetem jego urzędowania była koordynacja pomocy finansowej, wydawniczej i logistycznej dla środowisk niezależnych w PRL, a także integracja organizacji emigracyjnych wokół programu „ciągłości państwowej" i perspektywy demokratycznych przemian. K. Sabbat wzmacniał zaplecze archiwalne i informacyjne, dbając o rzetelną dokumentację działań urzędu i rządu na uchodźstwie. W polityce symbolicznej akcentował jedność polskiej sprawy ponad podziałami ideowymi. Zmarł nagle w 1989 r., pozostawiając jasno wyznaczoną ścieżkę sukcesji.

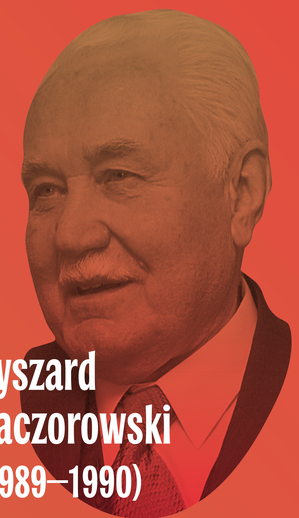

Ryszard Kaczorowski (1989–1990)

Ostatni prezydent RP na uchodźstwie, wywodzący się z harcerstwa i konspiracji, wcześniej przewodniczący Rady Narodowej RP. Przejął urząd zgodnie z regułami sukcesji i skupił się na zadaniu historycznym: doprowadzeniu do instytucjonalnego domknięcia misji emigracyjnej w warunkach przełomu 1989 r. Prowadził dialog z odradzającymi się władzami suwerennej RP, przygotowując przekazanie insygniów i archiwaliów. Kulminacją jego prezydentury był akt z 22 grudnia 1990 r. – przekazanie insygniów prezydenckich Lechowi Wałęsie w Warszawie – który symbolicznie i prawnie spiął ciągłość między II a III Rzecząpospolitą. Tym samym zakończyła się rola emigracyjnego urzędu jako depozytariusza legalizmu i pamięci państwowej.

GENERAŁ WŁADYSŁAW ANDERS JAKO PRZYWÓDCA EMIGRACJI

Z dowódcy 2. Korpusu Polskiego Anders wyrósł po 1947 r. na jednego z głównych liderów II Wielkiej Emigracji. Rdzeniem jego programu była obrona ciągłości państwowej Rzeczypospolitej oraz umiędzynarodowienie „sprawy polskiej". Łączył autorytet wojenny z aktywnością polityczną i informacyjną na Zachodzie. 7 listopada 1948 r. w Londynie zwołano zjazd Kół Oddziałowych i powołano Sekretariat Kół Oddziałowych – szkieletową strukturę środowiska Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Do 1949 r. działało ponad sto kół, wydawano „Biuletyn Informacyjny", dla młodszych kadr prowadzono pismo „Pogoń" i Kursy Wiedzy Wojskowej.

W czasie wojny koreańskiej Anders sondował w USA możliwość odtworzenia narodowych kontyngentów Europy Środkowo-Wschodniej w ramach struktur zachodnich. Kulminacją był memoriał z 31 lipca 1951 r. złożony gen. Dwightowi Eisenhowerowi – deklaracja oficerów ośmiu narodów popierająca tworzenie sił w ramach NATO. Koncepcje te nie przełożyły się na decyzje polityczne, ale umocniły rozpoznawalność polskiej emigracji. Po Poznańskim Czerwcu W. Anders współtworzył działania interwencyjne i informacyjne wobec rządów zachodnich oraz organizacji międzynarodowych. Apelował o debatę w ONZ, organizował pomoc dla rodzin ofiar, występował w rozgłośniach zachodnich. Wspierał także Węgrów po październiku 1956 r., budując szerszy front solidarności.

Utrzymywał kontakty na najwyższym szczeblu – w 1956 r. spotkał się z prezydentem Dwightem Eisenhowerem, a w 1961 r. z Johnem F. Kennedym. Konsekwentnie zabiegał o respektowanie praw Polski, podkreślając potrzebę wsparcia humanitarnego (m.in. kredyty zbożowe). W Wielkiej Brytanii i we Francji dysponował szerokim zapleczem opiniotwórczym oraz kontaktami wśród elit politycznych.

10
Generał W. Anders,
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

11
Generał W. Anders,
Buzuluk, listopad 1941
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 81.

12
Przemowa gen. W. Andersa w obozie polskich dipisów (ang. *displaced persons* – osoby przemieszczone, w skrócie DPs), Northwick Park, 20 lipca 1952
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 231.

13
Generał W. Anders w towarzystwie prezydenta A. Zaleskiego i pianisty, Witolda Małcużyńskiego, Londyn, styczeń 1945
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 229.

14
Generałowie W. Anders i Stanisław Maczek składają hołd poległym żołnierzom 1. Dywizji Pancernej, Urville Langannerie w Normandii 8 sierpnia 1954
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 235.

GENERAŁ WŁADYSŁAW ANDERS JAKO PRZYWÓDCA EMIGRACJI

Od 1954 r. był członkiem Rady Trzech – kolegialnej „głowy państwa" na uchodźstwie – i współdziałał z Egzekutywą Zjednoczenia Narodowego. Koordynował działania reprezentacyjne i informacyjne, co wzmacniało spójność polityczną emigracji w okresie sporów konstytucyjnych.Patronował edycjom i kampaniom upamiętniającym zbrodnię katyńską, wzywając do międzynarodowego osądu sprawców. Coroczne obchody, publikacje i wystąpienia Andersa utrzymywały temat w świadomości opinii publicznej Zachodu.

Za konsekwentnie antykomunistyczną postawę w 1946 r. pozbawiono go polskiego obywatelstwa; do śmierci był celem inwigilacji i kampanii propagandowych. W ostatnich latach życia nie zmienił kursu, konsekwentnie akcentując legalizm i prawa narodu polskiego.

Obok działań politycznych dbał o socjalne i edukacyjne zaplecze uchodźstwa: szkolnictwo średnie i kursy dla młodzieży, opieka nad rodzinami żołnierskimi i sierotami, wspieranie organizacji kombatanckich – co cementowało emigracyjną wspólnotę.

Śmierć generała w maju 1970 r. zakończyła pewną epokę, ale ukształtowane przezeń wzorce działania – legalizm, międzynarodowa presja opinii, pamięć o Katyniu i współpraca emigracji środkowoeuropejskiej – pozostały istotnym zasobem aż do przełomu 1989 r.

15

16

17

18

15
Spotkanie gen. W. Andersa z prezydentem USA Johnem F. Kennedym. Pierwszy od lewej: adiutant generała, kpt. Eugeniusz Lubomirski, Waszyngton, 6 października 1961
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 248.

16
Generał W. Anders przemawia do Polonii w Chicago, 6 maja 1956
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 241.

17
Generał W. Anders podczas obchodów Millenium Chrztu Polski na White City Stadium, Londyn, 22 maja 1966
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 258.

18
Dekoracja sztandarów pułkowych Orderem Wojennym Virtuti Militari przez gen. W. Andersa w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego, Londyn, 11 listopada 1966
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 260.

UTRZYMAĆ „SPRAWĘ POLSKĄ”

Po 1945 r. polska emigracja niepodległościowa prowadziła działania o charakterze politycznym, które miały podtrzymać ciągłość państwową i utrzymać „sprawę polską” w obiegu międzynarodowym. Trzonem tej aktywności była dyplomacja listu: memoranda i korespondencja kierowane do przywódców i instytucji Zachodu – prezydentów, premierów, parlamentarzystów, episkopatów – systematycznie przypominały o prawach Polski, skutkach zniewolenia oraz o odpowiedzialności mocarstw za ład europejski. Szczególną rolę odgrywały listy i interwencje gen. W. Andersa, który łączył autorytet dowódcy 2. Korpusu z kompetencją polityczną i umiejętnością przekładania argumentów polskich na język realiów zimnowojennych. Wystąpienia, audiencje i memoriały były narzędziem nacisku na elity decyzyjne, a zarazem budowały zasób dokumentacyjny i interpretacyjny, wykorzystywany przez opinię publiczną, media oraz środowiska eksperckie.

Równolegle rozwijano repertuar mobilizacji społecznej. Manifestacje, marsze pamięci, pikiety i akcje petycyjne organizowane w głównych ośrodkach diaspory – od Londynu i Paryża po Nowy Jork i Chicago – utrzymywały widoczność sprawy polskiej w przestrzeni publicznej Zachodu, szczególnie w momentach przesileń w kraju i regionie. Te formy obecności nie były jedynie ekspresją emocji, lecz przemyślanym instrumentem komunikacji politycznej: łączyły świadectwo (losy ofiar, więźniów, uchodźców) z argumentacją prawną i historyczną, wpisując polskie postulaty w dyskurs praw człowieka i prawa narodów do samostanowienia.

19

„ORZEŁ BIAŁY” (“WHITE EAGLE”), 4th May 1957. Price 1/3 (80.20)

ORZEŁ BIAŁY

Polska walcząca o wolność

ROK XVII SOBOTA, 4 maja 1957 r. NR. 18 (774)

ORĘDZIE RADY TRZECH

Obywatele Rzeczypospolitej, Polacy w całym świecie.

Konstytucja 3 Maja była aktem przezwyciężenia własnych błędów i własnej słabości oraz przeciwstawieniem się obcej przemocy. Twórcy Konstytucji podjęli, po długim okresie rozprzężenia Rzeczypospolitej, próbę naprawy jej ustroju, wzmocnienia władzy i oparcia życia zbiorowego o zasadę równości wobec prawa i sprawiedliwości społecznej. Zdawali oni sobie sprawę z tego, że bez uporządkowania stosunków wewnętrznych Polska nie może się ostać jako państwo i stanie się łupem potężnych sąsiadów.

Podniesienie rocznicy Konstytucji 3 Maja do godności święta narodowego i uchwała sejmowa, że dzień ten będzie obchodzony jako święto Królowej Korony Polskiej, ma w sobie najgłębszą symbolikę. Nie ustanawiamy tego święta w rocznicę jakiegoś zwycięstwa orężnego, ale w rocznicę zwycięstwa narodu nad własną słabością. Dzisiejszy jednoczesnie wyraz głębokim uczuciom religijnym, które w ciągu dziejów są zawsze treścią życia duchowego naszego narodu.

Zwracając się dziś do Was, Rodacy w Kraju i na całym świecie, składamy przede wszystkim hołd wspaniałej postawie narodu polskiego, którego niezłomna wola sprawiła, że w ciągu ostatnich miesięcy rozluźniły się więzy krępujące nasz Kraj. Czerwcowe wypadki w Poznaniu, manifestacja i wystąpienie Wiary milowemu pytania. Niemniej przemiany październikowe były i pozostaną w naszej świadomości dowodem, że niewątpliwe patriotyczne a równoczesnie trzeźwe stanowisko najszerszych rzesz naszego narodu jest potężnym czynnikiem na którym zawsze będzie można oprzeć się wola Polaków dążących do wolności i niepodległości.

Od lat zobrazowanie były w Polsce obchody trzeciomajowe. W roku bieżącym reżym komunistyczny zmuszony został do częściowych ustępstw także i w tej sprawie. Wolno będzie teraz obchodzić dzień 3 Maja jako uroczystość związaną ze sprawą podniesienia odwagi w Polsce.

Wielkie to i ważne dzieło oświatowe, którego zrąbrzemienia tak godnie sformułowane zostały przez twórców Konstytucji Majowej. W naszym pokoleniu przez tę szczególnie ważną dla nas Polski Mocarz Szkolne, które i dzisiaj, na obczyźnie, w najtrudniejszych warunkach wypełnia swoje zadanie. Jest to jednak tylko część wielkiego programu Konstytucji Majowej. Wszyscy Polacy widzą dobrze jako jest istota i pełne znaczenie święta 3 Maja i nigdy nie zapomną o wszystkich ideałach i wartościach, które zawiązały swój wyraz w Ustawie Majowej.

Dzisiaj niemniej jak 166 lat temu potrzeba nam odrodzenia wewnętrznego, gotowości do zbudowania ustroju opartego o równość wobec prawa i sprawiedliwość dla wszystkich. Dziś, tak jak wtedy, potrzebna jest praca myśli i ducha dla stworzenia z Polski silnego organizmu państwowego, który by, po odzyskaniu niepodległości, mógł skutecznie oprzeć się obcej przemocy. Naród nasz podczas całych swych dziejów dawał tyle dowodów najwyższych poświęceń dla sprawy wolności, że możemy z pełną wiarą i otuchą patrzeć w przyszłość.

Polacy w wolnym świecie spełnią będą w dalszym ciągu swój obowiązek wobec sprawy polskiej i zbiorczej pracy w każdej sprawie, w której Kraj przemawiać nie może. Gdziekolwiek los rzucił synów naszego narodu — od jego granicznych, pomimo wszystkich przeszkód, Polacy w Kraju i na obczyźnie są złączeni w gorącej myśli i w niezgiętej woli działania dla najwyższego wspólnego dobra, którym jest wolność i niepodległość Rzeczypospolitej.

Wierzymy najlepiej i prosimy o to Boga Najwyższego — aby Polska odzyskała wolność, a najwyższe ubóstwo za odrodzonym państwie wykonywanie było zawsze w imię dobra narodu. Tak właśnie jak zamierzyli twórcy niezapomnianej Konstytucji Majowej.

WŁADYSŁAW ANDERS
TADEUSZ BOR-KOMOROWSKI
EDWARD RACZYŃSKI

S.K.

20

21

22

21
Spotkanie gen. W. Andersa ze społecznością polską w Wielkiej Brytanii
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 234.

22
Składanie wieńców na Grobie Nieznanego Żołnierza przez generałów W. Andersa i S. Maczka, Paryż, 7 sierpnia 1954
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 234.

19
Orędzie Rady Trzech opublikowane w czasopiśmie „Orzeł Biały. Polska walcząca o wolność”, Londyn, 4 maja 1957
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

20
Powitanie gen. W. Andersa przez emigrację żołnierską w Stanach Zjednoczonych, maj 1956
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 231.

DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA EMIGRACJI

Ważnym polem była także polityka pamięci, w której rocznice – zwłaszcza obchody Millennium Chrztu Polski w 1966 r. – nabierały znaczenia programowego. Jubileusz, przygotowany i celebrowany w diasporze we współpracy z Kościołem i organizacjami polonijnymi, scalał społeczność emigracyjną poprzez rytuały, publikacje i wystawy, a zarazem stanowił pole polemiki z krajową narracją PRL. W tym sensie obchody Millennium, podobnie jak inne rocznice państwowe i narodowe, służyły afirmacji historycznej ciągłości Rzeczypospolitej i podmiotowości narodu.

Tak rozumiana polityczność emigracji była wielokanałowa i komplementarna: dyplomacja korespondencyjna, mobilizacja obywatelska i praca nad pamięcią wzajemnie się wzmacniały. Mimo ograniczeń – braku formalnego uznania po 1945 r., rozproszenia organizacyjnego, zmiennego zainteresowania Zachodu Europą Wschodnią – działania te podtrzymały legalizm, utrwaliły argumenty na rzecz suwerenności i stworzyły trwałą infrastrukturę informacji, symboli i więzi, z której korzystały środowiska krajowej odnowy w latach 1980–1990.

23
Demonstracja przeciwko sowietyzacji Polski podczas wizyty Nikity Chruszczowa w Wielkiej Brytanii, Londyn, 22 kwietnia 1956
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 240.

24
Obchody Millenium Chrztu Polski na White City Stadium. Od lewej siedzą: gen. W. Anders, gen. T. Bór-Komorowski i E. Raczyński, Londyn, 22 maja 1966
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 258.

25
Delegacja władz RP na emigracji podczas najprawdopodobniej Niedzieli Pamięci.
Źródło: J. L. Englert, B. Polak, M. Polak, *Generał Władysław Anders (11 VIII 1892–12 V 1970)*, Londyn-Leszno 2012, s. 240.

DEPOZYTARIUSZE PAMIĘCI – ARCHIWA

Plansza przedstawia dwa kluczowe miejsca, w których od dziesięcioleci przechowywana jest pamięć o polskim uchodźstwie i emigracji niepodległościowej: Bibliotekę Polską POSK oraz Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie. To instytucje, które gromadzą, opracowują i udostępniają zbiory będące świadectwem życia publicznego, wojennego i kulturalnego Polaków poza krajem po 1939 r.

Ich zasoby tworzą przede wszystkim archiwa organizacji i środowisk emigracyjnych, zbiory osobiste i rodzinne, korespondencja, dzienniki, fotografie, prasa i druki ulotne, a także mapy, afisze, sztandary i pamiątki. Dokumentują one działalność władz Rzeczypospolitej na uchodźstwie, losy żołnierzy i cywilów, pracę stowarzyszeń, szkół, parafii oraz redakcji czasopism. Dzięki temu powstaje możliwie pełny obraz życia wspólnoty – od decyzji politycznych po codzienność emigrantów.

Równocześnie są to miejsca pracy naukowej i edukacyjnej. Czytelnie, katalogi i inwentarze, pomoc archiwistów oraz programy digitalizacji umożliwiają badania nad historią XX wieku, dziejami instytucji emigracyjnych i kulturą pamięci. Wystawy czasowe, spotkania autorskie, lekcje archiwalne i publikacje popularyzują wiedzę, ułatwiają kontakt młodszych pokoleń z materiałem źródłowym i wzmacniają więź ze środowiskiem polonijnym.

26
Figura niedźwiedzia Wojtka z 2. Korpusu Polskiego, Zbiory prywatne Bogusława Polaka

27
Wizyta Jego Wysokości, króla Karola III w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen Sikorskiego, 1989
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

28
Gabinet gen. W. Andersa w Instytucie i Muzeum im. gen. Sikorskiego
Zbiory prywatne Michała Polaka

29
Sztandary Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, Zbiory prywatne Michała Polaka

30
Sztandary Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie wraz z flagą RP, która została zatknięta na gruzach klasztoru Monte Cassino po jego zdobyciu 18 maja 1944 roku, Zbiory prywatne Bogusława Polaka

DEPOZYTARIUSZE PAMIĘCI — BIBLIOTEKI

Ważnym elementem ich działania jest troska o wiarygodność i ciągłość przekazu. Porządkowanie zespołów archiwalnych, opisywanie pochodzenia zbiorów, dbałość o prawa darczyńców i użytkowników oraz stała konserwacja materiałów zapewniają trwałość dziedzictwa. Współpraca z uczelniami, archiwami brytyjskimi i polskimi, a także z organizacjami kombatanckimi i parafiami, poszerza bazę źródeł i ułatwia ich porównawcze wykorzystanie.

Na poziomie symbolicznym obie instytucje pełnią rolę „skarbców" polskiej pamięci w świecie anglosaskim. To tu trafiały depozyty władz na uchodźstwie, zbiory środowisk wojskowych i cywilnych, kolekcje redakcji i rodzin. Każdy dar i każde uporządkowane pudełko archiwalne to krok do zachowania żywej opowieści o polskiej drodze do niepodległości – opowieści, którą można dziś czytać w oryginalnych dokumentach, prasie i fotografiach.

31
Monument z hasłem: „Polsce i wszystkim Polakom na pożytek" przed wejściem do Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie, Zbiory prywatne Michała Polaka

32
Czytelnia Biblioteki Polskiej Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie, Zbiory prywatne Bogusława Polaka

33
Orzeł Polski przy wejściu do Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie. Zbiory prywatne Michała Polaka

31

32

33

WYDAWNICTWA EMIGRACYJNE

Prezentowane okładki i strony tytułowe pokazują, jak piśmiennictwo polskie na uchodźstwie po 1939 r. porządkowało wiedzę i utrwalało świadectwa. Obok wspomnień i relacji ukazywały się analizy historyczne i polityczne, edycje dokumentów, biografie oraz prace źródłowe. Te książki pozwalały nazwać doświadczenia wojny, wychodźstwa i życia w diasporze, a zarazem broniły praw Polski w debacie publicznej. Dbałość o język, przypisy, indeksy i spójne serie zapewniała, że dorobek był użyteczny dla badaczy, nauczycieli i szerokiej publiczności.

Różnorodność autorów – od świadków wydarzeń, przez redaktorów i bibliografów, po duchownych, nauczycieli i działaczy – tworzyła obraz wielogłosowy, ale spójny co do celu: rzetelnie dokumentować losy i przekazywać je dalej. Wydawnictwa te pełniły funkcję wychowawczą: trafiały do bibliotek parafialnych i szkolnych, kół kombatanckich i klubów polskich, wspierały nauczanie i rozmowę międzypokoleniową. Dzięki pracy społecznej, darom i współpracy z archiwami oraz redakcjami prasy utrzymywano ciągłość serii i dopływ materiałów.

34
Strona tytułowa *Prezydent Rzeczypospolitej jest znów na zamku*, Juliusza L. Englerta, Warszawa, 1990
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

35
Strona tytułowa *Wkładu Polski do II wojny światowej*, Henryka Piątkowskiego, Londyn, 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

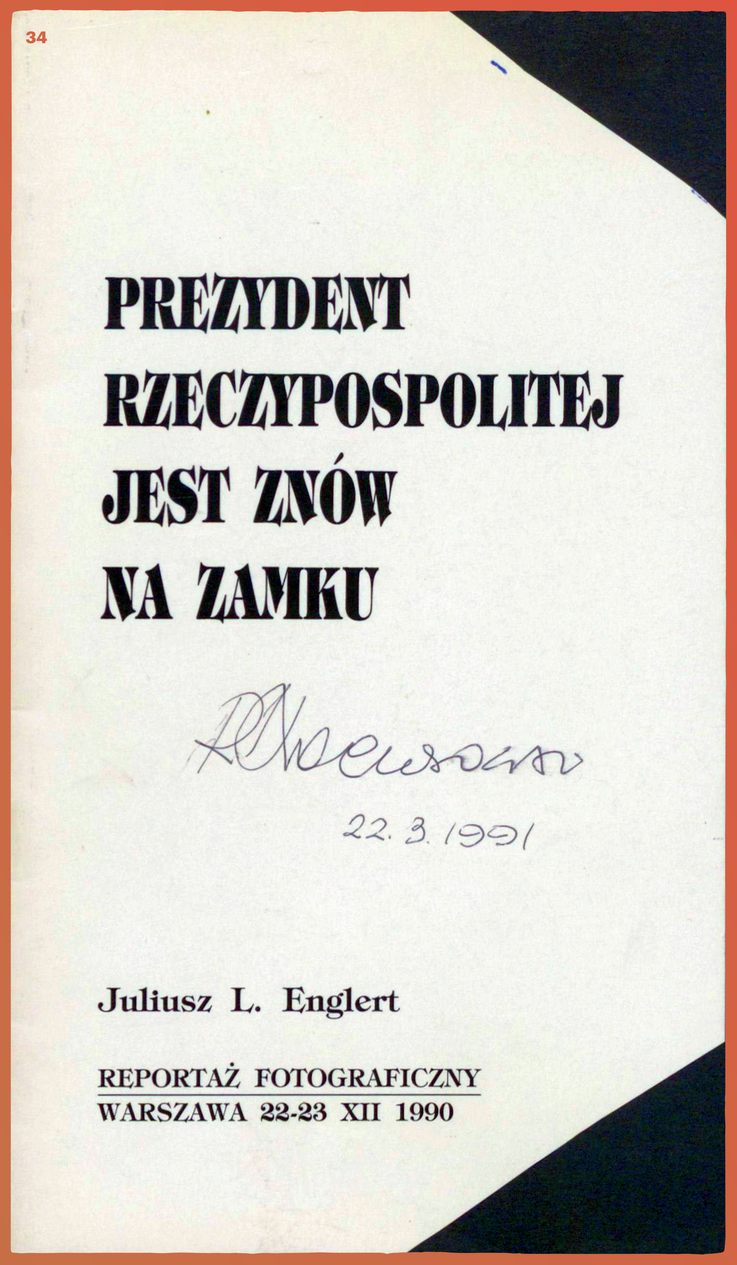
34

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ JEST ZNÓW NA ZAMKU

22.3.1991

Juliusz L. Englert

REPORTAŻ FOTOGRAFICZNY
WARSZAWA 22-23 XII 1990

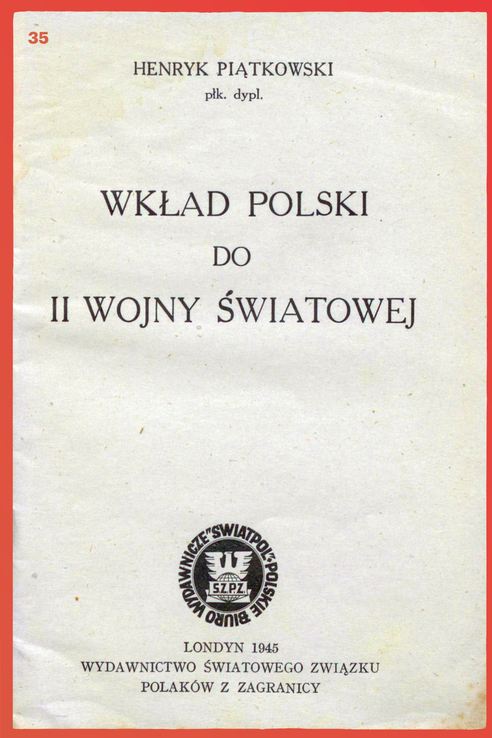
35

HENRYK PIĄTKOWSKI
płk. dypl.

WKŁAD POLSKI DO II WOJNY ŚWIATOWEJ

BIURO WYDAWNICZE "ŚWIATPOL" POLSKIE SZPZ

LONDYN 1945
WYDAWNICTWO ŚWIATOWEGO ZWIĄZKU POLAKÓW Z ZAGRANICY

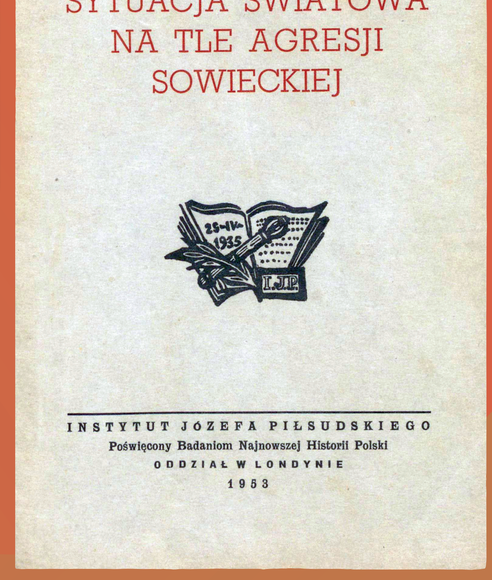
38

KAZIMIERZ SOSNKOWSKI

SYTUACJA ŚWIATOWA NA TLE AGRESJI SOWIECKIEJ

INSTYTUT JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO
Poświęcony Badaniom Najnowszej Historii Polski
ODDZIAŁ W LONDYNIE
1953

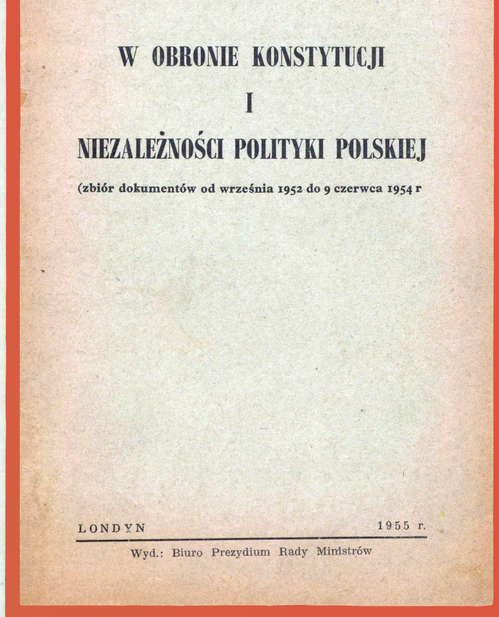
36

W OBRONIE KONSTYTUCJI I NIEZALEŻNOŚCI POLITYKI POLSKIEJ

(zbiór dokumentów od września 1952 do 9 czerwca 1954 r

LONDYN 1955 r.
Wyd.: Biuro Prezydium Rady Ministrów

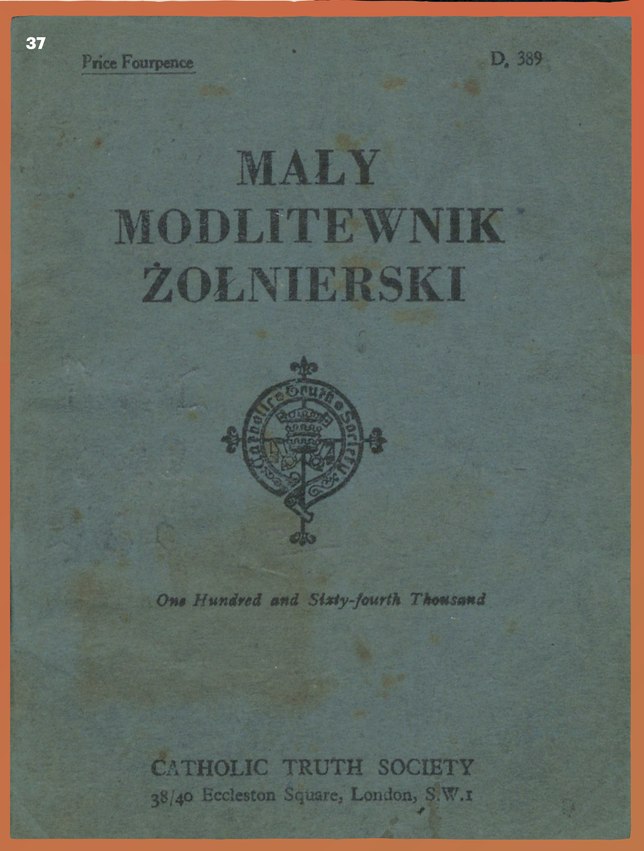
37

Price Fourpence D. 389

MAŁY MODLITEWNIK ŻOŁNIERSKI

One Hundred and Sixty-fourth Thousand

CATHOLIC TRUTH SOCIETY
38/40 Eccleston Square, London, S.W.1

36
Strona tytułowa zbioru dokumentów, *W obronie konstytucji i niezależności polityki polskiej,* Londyn 1955
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

37
Strona tytułowa *Małego modlitewnika żołnierskiego*, Londyn, 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

38
Strona tytułowa *Sytuacji światowej na tle agresji sowieckiej*, Kazimierza Sosnkowskiego, Londyn 1953
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

WYDAWNICTWA EMIGRACYJNE

Ważny był także obieg: księgarnie i kluby, prenumerata, kolportaż środowiskowy i wymiana między bibliotekami. Do dziś liczne egzemplarze znajdują się w zbiorach instytucji polonijnych i akademickich. Zestaw prezentowanych okładek obrazuje więc nie tylko pojedyncze tytuły, ale całą sieć ludzi i miejsc, które podtrzymywały pamięć i prowadziły polską rozmowę o historii niezależnie od granic.

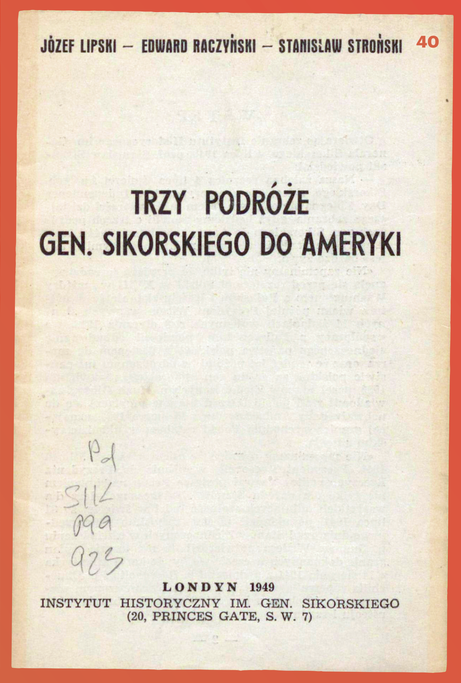

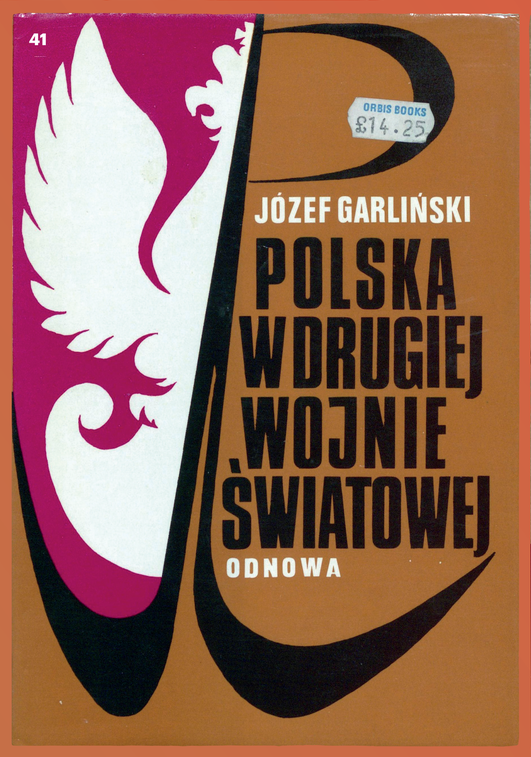

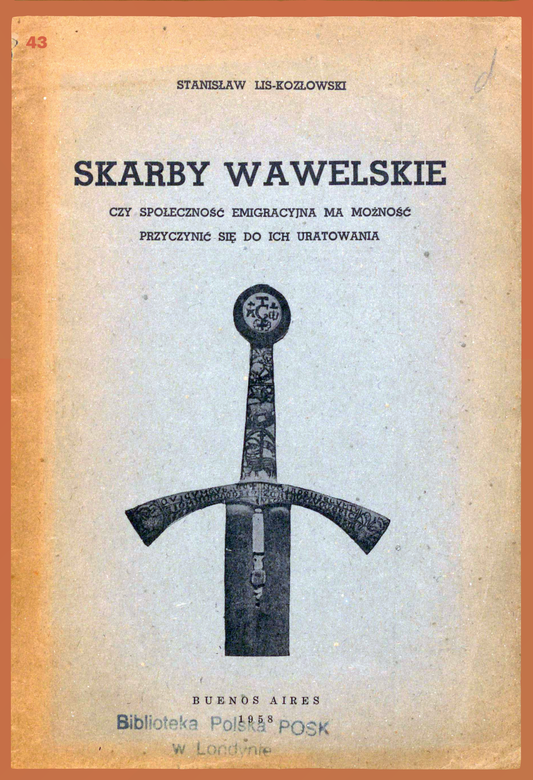

39
Strona tytułowa *25 lat Ogniska Polskiego w Londynie*, Londyn 1965
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

40
Strona tytułowa *Trzech podróży gen. Sikorskiego do Ameryki*, Józefa Lipskiego, E. Raczyńskiego i Stanisława Strońskiego, Londyn 1949
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

41
Strona tytułowa *Polska w drugiej wojnie światowej*, Józefa Garlińskiego, Londyn 1982
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

42
Strona tytułowa pracy zbiorowej *Monte Cassino w dziesięciolecie bitwy*, Londyn 1954
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

43
Strona tytułowa *Skarby Wawelskie czy społeczność emigracyjna ma możność przyczynić się do ich uratowania*, Stanisława Lis-Kozłowskiego, Buenos Aires, 1958
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

PRASA I PERIODYKI

Plansza prezentuje fragment dziedzictwa polskiej prasy i periodyków tworzonych na uchodźstwie po 1939 r. Materiały te nie były jedynie nośnikiem informacji; stanowiły pełnoprawną instytucję życia publicznego, która integrowała rozproszone środowiska, utrwalała podmiotowość polityczną oraz współtworzyła obieg kultury i pamięci zbiorowej.

Po pierwsze, prasa uchodźcza pełniła funkcję informacyjną i porządkującą. W warunkach cenzury i deficytu wiarygodnych źródeł zapewniała bieżące relacje, analizy i komentarze, budując wspólny horyzont interpretacyjny dla diaspor w różnych krajach. Po drugie, była narzędziem mobilizacji politycznej: artykuły programowe, polemiki i apele służyły wypracowywaniu stanowisk wobec przemian międzynarodowych, legitymizując działania Rządu RP na uchodźstwie i organizacji niepodległościowych. Po trzecie, spełniała rolę integracyjną i opiekuńczą – publikując ogłoszenia, nekrologi, informacje o stowarzyszeniach, zbiórkach i inicjatywach społecznych, pomagała utrzymać kapitał społeczny rozproszonych wspólnot.

Równocześnie prasa tworzyła przestrzeń wymiany intelektualnej. Czasopisma naukowe i eseistyczne, działy recenzyjne oraz dodatki literackie umożliwiały ciągłość polskiego dyskursu akademickiego i artystycznego w warunkach przymusowej emigracji. Redakcje pełniły funkcję „węzłów komunikacyjnych", w których spotykały się tradycje krajowe i doświadczenia gospodarzy – co sprzyjało powstawaniu oryginalnych syntez oraz transferów idei. W części periodyków wykształciły się trwałe profile tematyczne (historyczne, społeczno-ekonomiczne, kulturalne), a stabilność zespołów redakcyjnych i sieci korespondentów zapewniała wysoką jakość debaty.

44
Rok II JEROZOLIMA, MAJ 1946 r. Nr. 4 — 5 (16-17)

Nasza Świetlica

BIULETYN WEWNĘTRZNY

AMERYKAŃSKA SŁUŻBA POMOCY KATOLICKIEJ POLAKOM

Paczki żywnościowe do Polski za pośrednictwem WRS — NCWC. (str. 25)

Z inicjatywy dyrekcji War Relief Services - NCWC we Włoszech, wydano serię specjalnych znaczków pocztowych o znaczeniu historycznym.

Przedstawiony na zdjęciu znaczek z tej serii poświęcony jest pomocy, jaką przy współudziale Instytucji WRS-NCWC żołnierze 2 Korpusu udzielają uchodźctwu polskiemu we Włoszech.

POCZTA OSIEDLI POLSKICH

LIRÓW 5 ITALIA LIRÓW 5

At the initiative of the management WRS — NCWC in Italy, a set of special postage stamps with historical meaning has been issued.

The stamp from that set depicted on the photo is devoted to the relief for Polish civilian refugees in Italy, organized by soldiers of the Polish Second Corps with the co-operation of the WRS — NCWC.

44
Strona tytułowa Biuletynu Wewnętrznego Amerykańskiej Służby Pomocy Katolickiej Polakom „Nasza świetlica", maj 1946
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

45
Strona tytułowa czasopisma „Wiadomości Polskie", Montreal, 26 listopada 1965
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

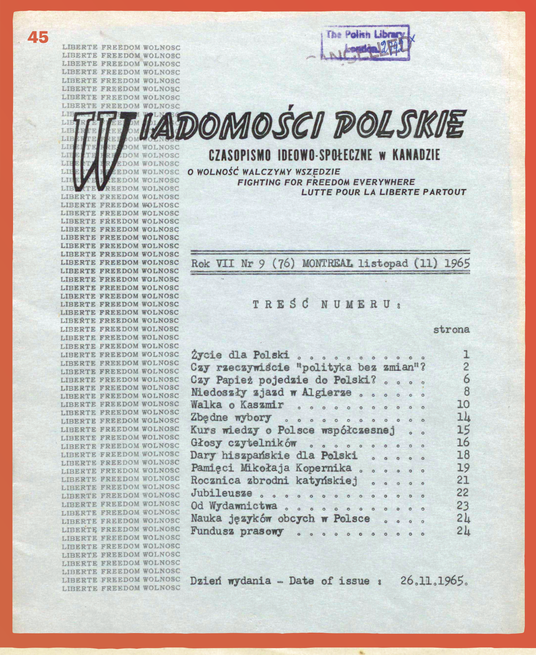
45
WIADOMOŚCI POLSKIE

CZASOPISMO IDEOWO-SPOŁECZNE w KANADZIE

O WOLNOŚĆ WALCZYMY WSZĘDZIE
FIGHTING FOR FREEDOM EVERYWHERE
LUTTE POUR LA LIBERTE PARTOUT

Rok VII Nr 9 (76) MONTREAL listopad (11) 1965

TREŚĆ NUMERU:

	strona
Życie dla Polski	1
Czy rzeczywiście "polityka bez zmian"?	2
Czy Papież pojedzie do Polski?	6
Niedoszły zjazd w Algierze	8
Walka o Kaszmir	10
Zbędne wybory	14
Kurs wiedzy o Polsce współczesnej	15
Głosy czytelników	16
Dary hiszpańskie dla Polski	18
Pamięci Mikołaja Kopernika	19
Rocznica zbrodni katyńskiej	21
Jubileusze	22
Od Wydawnictwa	23
Nauka języków obcych w Polsce	24
Fundusz prasowy	24

Dzień wydania – Date of issue : 26.11.1965.

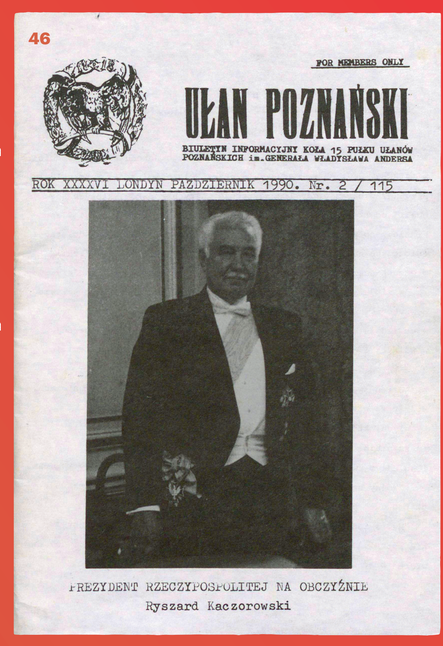
46
FOR MEMBERS ONLY

UŁAN POZNAŃSKI

BIULETYN INFORMACYJNY KOŁA 15 PUŁKU UŁANÓW POZNAŃSKICH im. GENERAŁA WŁADYSŁAWA ANDERSA

ROK XXXXVI LONDYN PAŹDZIERNIK 1990. Nr. 2 / 115

PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ NA OBCZYŹNIE
Ryszard Kaczorowski

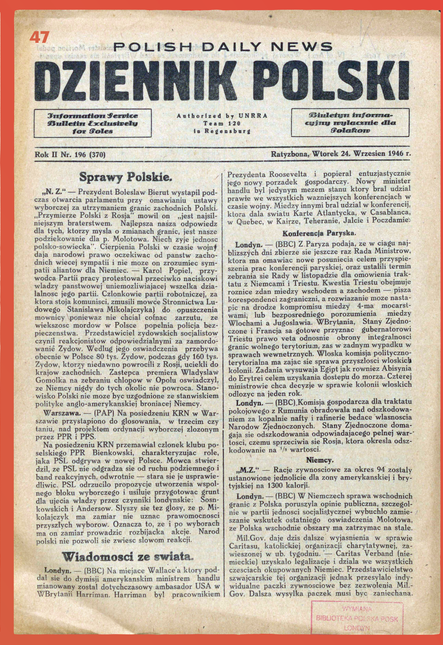
47
POLISH DAILY NEWS

DZIENNIK POLSKI

Information Service Bulletin Exclusively for Poles

Authorized by UNRRA Team 120 to Regensburg

Biuletyn informacyjny wyłącznie dla Polaków

Rok II Nr. 196 (370) Ratyzbona, Wtorek 24. Wrzesień 1946 r.

Sprawy Polskie.

„N. Z." — Prezydent Bolesław Bierut wystąpił podczas otwarcia parlamentu przy omawianiu ustawy wyborczej za utrzymaniem granic zachodnich Polski. „Przymierze Polski z Rosją" mowił on „jest najpiękniejszym braterstwem. Najlepsza nasza odpowiedź dla tych, którzy myślą o zmianach granic, jest nasze podziękowanie dla p. Mołotowa. Niech żyje jedność polsko-sowiecka" Cierpienia Polski w czasie wojny dają narodowi prawo oczekiwać od państw zachodnich więcej sympatii i nie może on zrozumieć sympatii aliantów dla Niemiec. — Karol Popiel, przywódca Partii pracy protestował przeciwko naciskowi władzy państwowej uniemożliwiającej wszelka działalność jego partii. Członkowie partii robotniczej, za którą stoją komuniści, zmusili mowcę Stronnictwa Ludowego Stanisława Mikołajczyka) do opuszczenia mownicy ponieważ nie chciał cofnąć zarzutu, że wiekszość mordów w Polsce popełnia policja bezpieczeństwa. Przedstawiciel żydowskich socjalistów czynił reakcjonistów odpowiedzialnymi za zamordowanie Żydów. Według jego oświadczenia przebywa obecnie w Polsce 80 tys. Żydów, podczas gdy 160 tys. Żydów, którzy niedawno powrócili z Rosji, uciekli do krajów zachodnich. Zastępca premiera Władysław Gomółka na zebraniu chłopów w Opolu oświadczył, że Niemcy nigdy do tych okolic nie powroca. Stanowisko Polski nie może być uzgodnione ze stanowiskiem polityke anglo-amerykańskiej bronicej Niemcy.

Londyn. — (BBC) Z Paryza podaja, ze w ciagu najbliższych dni zbierze sie jeszcze raz Rada Ministrow, która ma omawiac nowe posunięcia celem przyspieszenia prac konferencji paryskiej, oraz ustalili termin zebrania sie Rady w listopadzie dla omowienia traktatu z Niemcami i Triestu. Kwestia Triestu obejmuje roznice zdan miedzy wschodem a zachodem — piata korespondenci zagraniczni, a rozwiazanie moze nastapic na drodze kompromisu miedzy 4-ma mocarstwami, lub bezposredniego porozumienia miedzy Włochami a Jugosławia. WBrytania, Stany Zjednoczone i Francia sa gotowe przyznac gubernatorowi Triestu prawo veta odnosnie obrony integralnosci granic wolnego terytorium, zas w zadnym wypadku w sprawach wewnetrznych. Włoska komisja polityczno-terytorialna ma zajac sie sprawa przyszłosci włoskich kolonii. Zadania wysuwaja Egipt jak rownież Abisynia do Erytrei celem uzyskania dostepu do morza. Czterej ministrowie chca decyzje w sprawie kolonii włoskich odlozyc na jeden rok.

Londyn. — (BBC) Komisja gospodarcza dla traktatu pokojowego z Rumunia obradowała nad odszkodowaniem za kopalnie nafty i rafinerie bedace własnosci Narodow Zjednoczonych. Stany Zjednoczone domagaja sie odszkodowania odpowiadającego pełnej wartosci, czemu sprzeciwia sie Rosja, która określa odszkodowanie na 1/3 wartosci.

Niemcy.

„M.Z." — Racje zywnosciowe za okres 94 zostały ustanowione jednolicie dla zony amerykanskiej i brytyjskiej na 1300 kalorii.

Londyn. — (BBC) W Niemczech sprawa wschodnich granic z Polska porusyła opinie publiczna, szczególnie w partii jednosci socjalistycznej wybuchło zamieszanie wskutek ostatniego oswiadczenia Mołotowa, ze Polska wschodnie obszary ma zatrzymac na stałe.

Mil.Gov. daje dzis dalsze wyjasnienia w sprawie Caritasu, katolickiej organizacji charytatywnej, zawieszonej w ub. tygodniu. — Caritas Verband (niemieckie) uzyskało legalizacje i działa we wszystkich czeskich okupowanych Niemiec. Przedstawicielstwo szwajcarskie tej organizacji jednak przesyłało indywidualne paczki żywnościowe bez zezwolenia Mil.Gov. Dalsza wysyłka paczek musi być zaniechana.

Wiadomosci ze swiata.

Londyn. — (BBC) Na miejsce Wallace'a który podał sie do dymisji amerykanskim ministrem handlu mianowany został dotychczasowy ambasador USA w WBrytanii Harriman. Harriman był pracownikiem

48
„ORZEŁ BIAŁY"
(White Eagle)
(L'Aigle Blanc)
NOVEMBER
1977
Price: 90p.
Cena: 90p.
$2.00 9.00 F.

ZWYCIĘŻYMY

ORZEŁ BIAŁY

Polska walcząca o wolność

MIESIĘCZNIK POŚWIĘCONY ZAGADNIENIOM WSPÓŁCZESNYM

LISTOPAD
1977
Nr 159/1306

DODATEK „NA ANTENIE" Str. 13

Premier Tomasz Arciszewski (z prawej) u Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza w dniu 30 listopada 1944 roku.
Zdjęcie do wspomnień prof. Jerzego Lerskiego wewnątrz numeru pt. „MASONI I KOŚCIÓŁ".

46
Strona tytułowa Biuletynu Informacyjnego Koła 15. Pułku Ułanów Poznańskich im. gen. W. Andersa „Ułan Poznański", Londyn, październik 1990
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

47
Strona tytułowa czasopisma „Dziennik Polski", Ratyzbona, 24 września 1946
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

48
Strona tytułowa czasopisma „Orzeł Biały", Londyn, listopad 1977
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

PRASA I PERIODYKI

Istotny był także wymiar pamięciowy. Numery poświęcone rocznicom, sylwetkom oraz edycjom źródeł utrwalały narracje o ciągłości państwowości i oporze wobec zniewolenia. Prasa archiwizowała biografie i świadectwa, które dziś stanowią podstawowe zasoby do badań nad dziejami uchodźstwa. Dbałość o język i styl – w tym redagowanie słowników pojęć, norm i terminów – wspierała zachowanie standardu polszczyzny w społecznościach wielojęzycznych.

Wreszcie, media emigracyjne adaptowały się do zmian technologicznych i rynkowych: od dzienników i tygodników, przez kwartalniki i biuletyny środowiskowe, po wydania specjalne towarzyszące konferencjom, wystawom i akcjom charytatywnym. Różne formy – od krótkich serwisów po eseje i reportaże – pozwalały równocześnie obsługiwać potrzeby informacyjne, edukacyjne i tożsamościowe odbiorców w zróżnicowanym wieku i statusie społecznym.

Pokazywane na planszy skany tytułów i numerów są świadectwem tego złożonego ekosystemu. W jego ramach prasa nie tylko opisywała świat polskiego uchodźstwa, lecz go współtworzyła – konstytuując wspólnotę, podtrzymując spójność ideową i przekaz międzypokoleniowy, a zarazem zapewniając polskiej sprawie widoczność w debacie międzynarodowej.

"The Worker". The Monthly Paper of the Polish Socialist Party (in Exile).

Cena 1s. — 20 fr. franc. — 5 fr. belg. — 50 fen.

WOLNOŚĆ — RÓWNOŚĆ — NIEPODLEGŁOŚĆ

ROBOTNIK

CENTRALNY ORGAN P.P.S.

PROLETARJUSZE WSZYSTKICH KRAJÓW ŁĄCZCIE SIĘ!

Rok LXII. Nr. 12 (8.195). GRUDZIEŃ 1955.

Wydaje Centralny Komitet Zagraniczny P.P.S.

Redaktor: Adam Ciołkosz

Redakcja i administracja: 9, Belmair Gardens, London, S.W.16. Telefon: PUTney 8231. Oddział na Francję: 11, rue Mozart, Cité de la Clochette, Dourl (Nord). Oddział na Belgię: 44, Avenue du Roi Soldat, Anderlecht. Oddział na Niemcy: (22a) Essen, Odastrasse 3.

Prenumerata w Wielkiej Brytanii kwartalnie 3s., półrocznie 6s., rocznie 12s.; we Francji kwartalnie 60 fr., półrocznie 120 fr., rocznie 240 fr.; w Belgii kwartalnie 15 fr., półrocznie 30 fr., rocznie 60 fr.; w Niemczech kwartalnie 1.50 DM., półrocznie 3 DM., rocznie 6 DM.

Ceny ogłoszeń podajemy na żądanie. Za treść ogłoszeń redakcja nie odpowiada.

Niech żyje rząd robotniczy i włościański!

Niech żyje socjalizm!

TOMASZ ARCISZEWSKI

("Siłacz", "Antoni", "Ludwik", "Stanisław")

przewodniczący Centralnego Komitetu Wykonawczego Polskiej Partii Socjalistycznej,

CZŁONEK RADY TRZECH,

b. premier Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, b. poseł na Sejm R.P., b. członek Rady Jedności Narodowej, kawaler orderu Virtuti Militari, odznaczony Krzyżem Walecznych, niestrudzony bojownik o Niepodległość Polski i Socjalizm

urodzony dnia 12 listopada 1877 w Sierzchowie, zmarł dnia 20 listopada 1955 w Londynie.

Złożenie zwłok na wieczny spoczynek odbyło się dnia 26 listopada br. na cmentarzu Old Brompton w Londynie.

CZEŚĆ JEGO PAMIĘCI!

★

Człowiek, który zmarł w niedzielę (20 listopada) w Londynie, przejdzie do legendy. Jego życie, jego czyny, ponad wszelkie słowa zasługują na to, by je opromieniła chwała i by przyszłe pokolenia czyty swe serca wielkością tej postaci. W osobie Tomasza Arciszewskiego w historię Polski wszedł robotnik nie tylko jako bezimienna rzesza ludzka, najpierw cierpiąca, potem walcząca, potem przetwarzająca życie własne i życie całego narodu, ale także jako wybitna, znakomita jednostka, która swoim osobistym przyczynkiem wpłynęła na tok dziejów i tok dziejów ukształtowała. Ten prosty, skromny człowiek, nie przywiązujący żadnego znaczenia do blichtru władzy i do zaszczytów, daleki wszelkiemu pragnieniu wygód i dostatku, był pierwszym w naszej historii robotnikiem, o którym powie dziejopis, że wyrósł na miarę wielkiego męża stanu i że był żywym sprawdzianem zapowiedzi o klasie robotniczej, ukształtowanej jako naród.

Było to życie twarde i trudne, a całe jakby z jednego spiżowego odlewu, od dziecińśtwa do zgonu. Było to życie jakby z powieści Andrzeja Strugo, bo o takich ludziach jak on Andrzej Strug swe powieści pisał: życie, owiane nurtem poezji, rodzącej się nie ze słów, ale z czynów, była w tym życiu pieśń walki, zrywająca się na barykadach; było głuche milczenie tajemnic podziemia; był zgiełk pól bitewnych; było wszystko, co było treścią życia robotnika polskiego, socjalisty polskiego, w ciągu minionych lat sześćdziesięciu. Opowiadać dzieje życia Tomasza Arciszewskiego, to opowiadać dzieje Polskiej Partii Socjalistycznej: nie było walki, nie było trudu, nie było poświęcenia związanego z Polską Partią Socjalistyczną, by w nim Arciszewski nie brał udziału — udziału wybitnego, czołowego, wreszcie — naczelnego.

...Żegnamy Cię, drogi, kochany towarzyszu Stanisławie, żegnamy Cię słowami wiary w ostateczne zwycięstwo sprawy, której poświęciłeś całe swe życie, w którą wierzyłeś do ostatniego tchu, a która w latach hitlerowskiej okupacji podziemny ruch robotniczy określał trzema hasłami, związanymi w jedną nierozerwalną całość:

• Wolność — Równość — Niepodległość!

(Z przemówienia Adama Ciołkosza do Krain — przed mikrofonem Radio Wolna Europa, Głos Wolnej Polski)

WYMIANA BIBLIOTEKA POLSKA POSK LONDYN

49

50

TYGODNIK POLSKI THE POLISH WEEKLY

DZIŚ W NUMERZE: Władysław Broniewski, Aleksander Janta, Tadeusz Nitsna, Ksiądz Alfons Skoniecki, Ryszard Wraga

Vol. 3. Nr. 27 (132) Nowy Jork, 8go lipca — New York, 21, N. Y., July 8th, 1945. Cena 20 ct.

PREZYDENT RACZKIEWICZ PRZYBYWA DO LONDYNU W CZERWCU 1940 ROKU JAKO JEDYNY SPRZYMIERZEŃIEC WALCZĄCEJ ANGLJI.

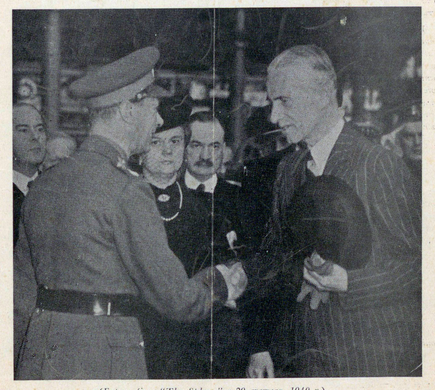

(Fotografja z "The Sphere" z 29 czerwca, 1940 r.)

"POLAND: The Polish Government which has been functioning at Angers in France with territorial distinctions similar to those of an Embassy, moved to England last week. Here M. Raczkiewicz, Polish President, is seen welcomed by the King."

Król Jerzy VI wita prezydenta Raczkiewicza na lotnisku. (patrz artykuł na stronicy drugiej)

51

NASZ CEL: POWRÓT DO WOLNEJ POLSKI

Skrzydła Wiadomości ze Świata

ROK XXV WINGS — Periodical of the Polish Air Force Association. 88/374

Giotto

Członkom Stowarzyszenia Lotników Polskich, Czytelnikom „Skrzydeł", wszystkim lotnikom polskim, gdziekolwiek się znajdują, oraz ich rodzinom, ż y c z y m y przyjemnych świąt Bożego Narodzenia i pomyślnego Nowego Roku.

Redakcja

52

SPK KOMBATANT W AMERYCE

QUARTERLY of the Polish Veterans of World War II
G.P.O. Box 179, New York, N.Y. 10001

Rok XXII LIPIEC 1977 Nr. 3 (84)

Śp. Stanisław Gierat

honorowy prezes Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w St. Zj., urodzony 2 maja 1903 r. w Kozłowie, na Kielecczyźnie, zmarł nagle 30 maja 1977 r. w Domku, Bethlehem, Conn.

Został pochowany dnia 2 czerwca na Cmentarzu Kombatanckim, w Amerykańskiej Częstochowie w Doylestown, Pa.

Czynny działacz społeczny i polityczny w niepodległej Polsce był jednym z czołowych przywódców Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej i kierownikiem jego przedsiębiorstwa przemysłowego pod nazwą „Grupa Techniczna" oraz Banku Technicznego.

W czasie wojny, jako oficer ostatnio w stopniu majora wojsk łączności i spadochroniarz wziął udział w kampanii francuskiej oraz walkach 2 Korpusu we Włoszech. Po wojnie był współorganizatorem światowego Stowarzyszenia Polskich Kombatantów i długoletnim prezesem S.P.K. w Stanach Zjednoczonych.

W 1939 r. otrzymał Order Polonia Restituta, a następnie wiele polskich i zagranicznych odznaczeń.

Cześć Jego Pamięci

Zarząd Główny Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w St. Zj.

53

100

Fotorama

POLAKÓW W ŚWIECIE Londyn — Nr 100 — £1.50

Generał MACZEK i Jego Pancerni

49
Strona tytułowa czasopisma „Robotnik", Londyn, Zbiory prywatne Bogusława Polaka

50
Strona tytułowa czasopisma „Tygodnik Polski", Nowy Jork, 8 lipca 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

51
Strona tytułowa pisma żołnierzy Polskich Sił Powietrznych „Skrzydła", Londyn, listopad 1977
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

52
Strona tytułowa czasopisma „Kombatant w Ameryce", Londyn, lipiec 1977
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

53
Strona tytułowa czasopisma „Fotorama", Londyn
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

POMNIKI I UPAMIĘTNIENIA

Plansza przedstawia wybrane pomniki i miejsca pamięci powstałe z inicjatywy polskiej emigracji niepodległościowej. Obiekty te łączą funkcję znaku pamięci z funkcją miejsca spotkania. Pozwalają zakorzenić wspólną historię w przestrzeni codziennej i tworzą trwały punkt odniesienia dla kolejnych pokoleń.

Po pierwsze, pomniki sprzyjają jedności środowiska. To przy nich odbywają się rocznice, modlitwy, apele poległych i spotkania towarzyskie. Regularne uroczystości odnawiają więzi między kombatantami, ich rodzinami, młodzieżą i nowymi falami wychodźstwa. Wspólny kalendarz świąt i rocznic porządkuje życie zbiorowe i ułatwia współdziałanie różnych organizacji.

Po drugie, upamiętnienia porządkują przekaz historyczny. Napisy, symbole i samo położenie pomników (na cmentarzach wojennych, przy kościołach, w parkach miast) przypominają o najważniejszych doświadczeniach: o bitwach i szlakach bojowych, o ofiarach zbrodni, o pracy państwowej na obczyźnie. Przykłady miejsc związanych z walką (jak Monte Cassino) oraz pomniki martyrologiczne (w tym katyńskie, np. na londyńskim Gunnersbury) łączą pamięć żołnierską z troską o godność ofiar i ciągłość polskiej państwowości.

Po trzecie, takie miejsca ułatwiają współpracę ze społecznościami krajów, w których żyją Polacy. Odsłonięcia i rocznice gromadzą władze lokalne, duchowieństwo, szkoły i stowarzyszenia. Dzięki temu polska historia staje się lepiej znana, a opieka nad pomnikami ma oparcie w partnerskich instytucjach.

54

55

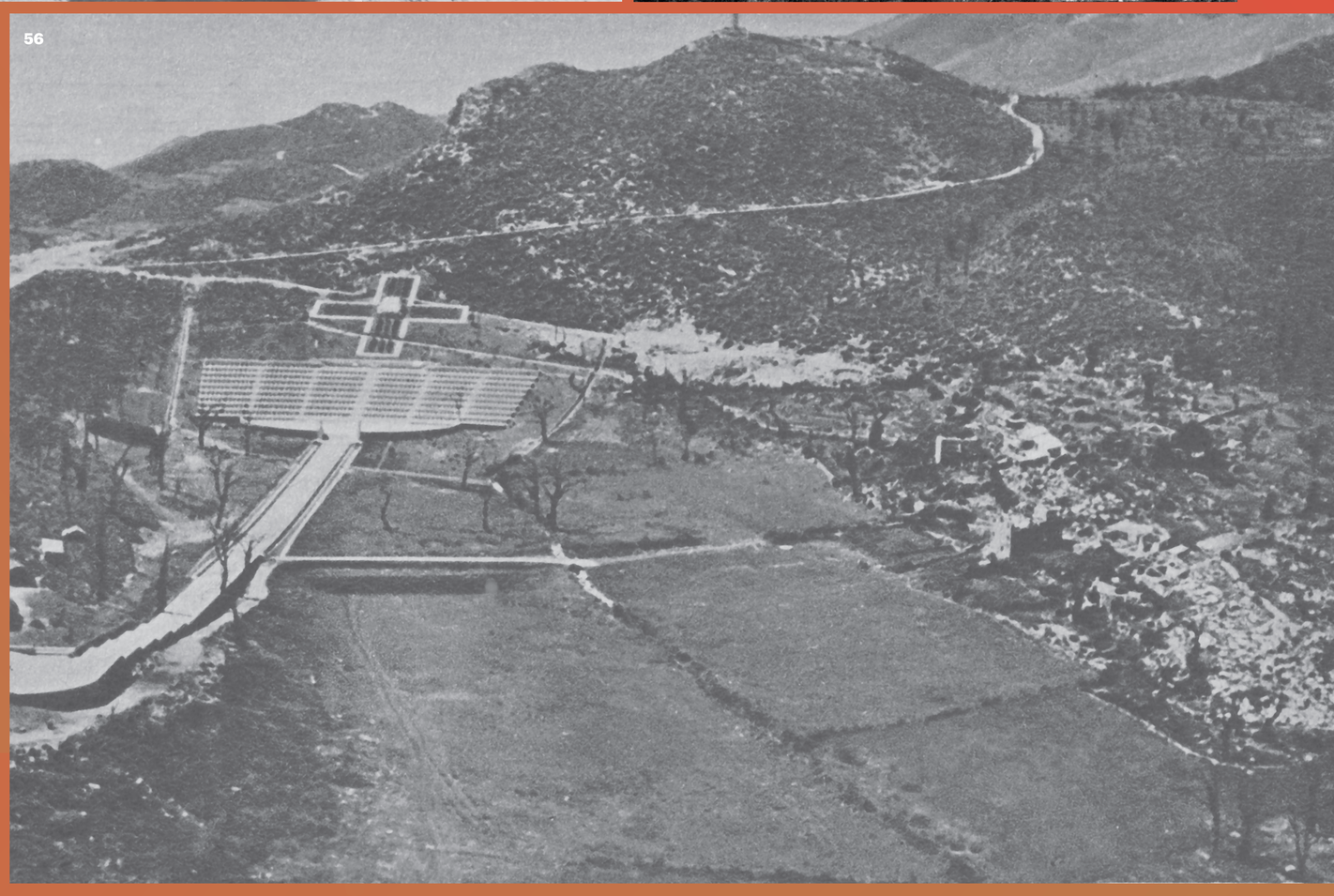
56

54
Poczet sztandarowy 4. Pułku Pancernego„Skorpion” podczas uroczystości poświęcenia Polskiego Cmentarza Wojennego na Monte Cassino, 1 listopada 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

55
Widok ogólny Polskiego Cmentarza Wojennego. W tle ruiny opactwa benedyktyńskiego na Monte Cassino, wrzesień 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

56
Polski Cmentarz Wojenny na Monte Cassino, wrzesień 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

POMNIKI I UPAMIĘTNIENIA

Po czwarte, pomniki pełnią ważną rolę wychowawczą i dokumentacyjną. Tablice, publikacje towarzyszące uroczystościom, archiwa fotograficzne i zbiory pamiątek tworzą wokół nich naturalne zaplecze do nauczania historii i zbierania świadectw. Często powstają komitety opieki, które dbają o stan obiektów, organizują czuwania i porządkują zbiory. Wreszcie, wygląd i usytuowanie pomników mówią wiele o sposobie łączenia polskiej tradycji z miejscem zamieszkania. Obok znaków dobrze znanych (orzeł, krzyż, nazwy jednostek, daty) pojawiają się formy dostosowane do otoczenia – lokalny kamień, prosty detal, skromna zieleń. Dzięki temu upamiętnienia nie tylko przypominają o polskiej historii, lecz także trwale wpisują ją w krajobraz miast i cmentarzy, w których żyje wspólnota.

Fotografie na planszy pokazują, że pomniki są nie tylko świadectwem przeszłości. To także punkty skupienia wspólnoty: ułatwiają przekaz międzypokoleniowy, nadają rytm życiu społecznemu i pomagają zachować ciągłość polskiej sprawy w świecie.

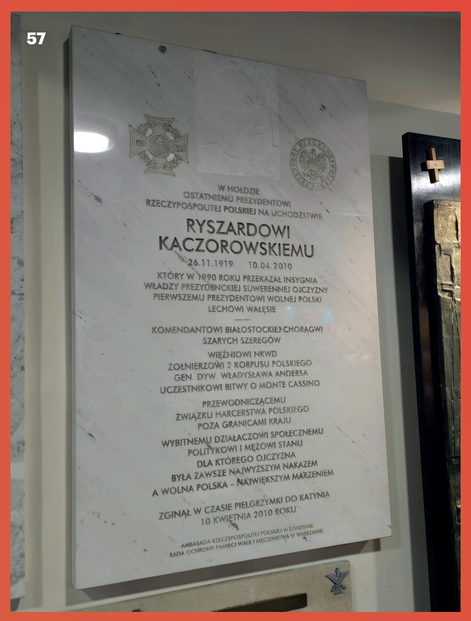

57
Tablica upamiętniająca prezydenta RP Ryszarda Kaczorowskiego, znajdująca się w Kościele pw. św. Andrzeja Boboli w Londynie
Zbiory prywatne Michała Polaka

58
Pomnik 5. Kresowej Dywizji Piechoty na wzgórzu 575, Monte Cassino, 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

59
Pomnik Katyński na cmentarzu Gunnersbury w Londynie
Zbiory prywatne Michała Polaka

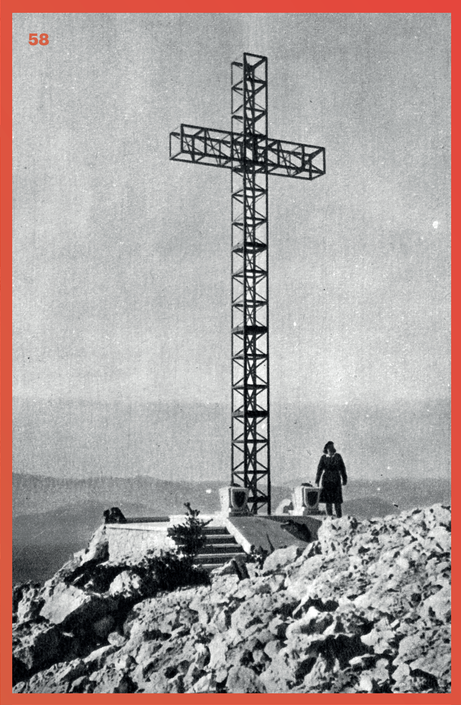

62
Witraże upamiętniające gen. W. Andersa w Kościele pw. św. Andrzeja Boboli w Londynie
Zbiory prywatne Michała Polaka

60
Pomnik 4. Pułku Pancernego „Skorpion” w Gardzieli, Monte Cassino, 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

61
Pomnik 3. Dywizji Strzelców Karpackich na wzgórzu 593, Monte Cassino, 1945
Zbiory prywatne Bogusława Polaka

POLSCY FILATELIŚCI NA EMIGRACJI – JAN ZYGMUNT BEREK

Wśród społeczności uchodźczej znajdowała się liczna grupa kolekcjonerów. Sporą grupę stanowili filateliści, których skupił wokół siebie pułkownik, później generał brygady Jan Zygmunt Emil Berek (1896–1986), nazwany „pierwszym filatelistą polskiego uchodźstwa w Wielkiej Brytanii". Walczył w legionach, m.in. jako dowódca kompanii 9 p. Leg. Polskich.

W lipcu 1939 r. ppłk Berek objął dowództwo 3 pułku Legionów Polskich, którym z powodzeniem dowodził w kampanii wrześniowej w obronie Modlina. W niewoli niemieckiej 1939–1945 – Oflag IIC Woldenberg, gdzie między innymi działał w środowisku filatelistów. Po uwolnieniu w 2. Korpusie Polskim we Włoszech, z którym przyjechał do Wielkiej Brytanii. Na uchodźstwie między innymi prezes Najwyższej Izby Kontroli, minister Spraw Wojskowych w gabinecie Kazimierza Sabbata. W 1983 r. prezydent RP mianował go generałem brygady. Do śmierci był Kanclerzem Kapituły Orderu Odrodzenia Polski.

Pasją J.Z. Berka była filatelistyka. Z jego inspiracji w 1958 r. powstał Związek Filatelistów Polskich w Wielkiej Brytanii, którego został prezesem. Szybko skupił wokół siebie spore grono miłośników tej formy kolekcjonerstwa (w 1958 r. ponad 300). Zorganizował szereg wystaw różnej rangi – od lokalnych okolicznościowych pokazów po wystawy o zasięgu międzynarodowym. Niewątpliwie najwyższym osiągnięciem była wystawa poświęcona 25. rocznicy bitwy o Monte Cassino, otwarta 15 maja 1969 r. w Instytucie Polskim i Muzeum im. gen. Sikorskiego. Wystawie patronował gen. Władysław Anders, który dokonał jej otwarcia. J.Z. Berek ceniony był przez filatelistów brytyjskich jako ekspert. Od 1950 r. Berek zatrudniony został wpierw jako urzędnik, później (od 1964 r.) jako kierownik działu zagranicznego jednej z renomowanych angielskich firm filatelistycznych. Dużo projektował (znaczki, datowniki, winiety) i publikował. Szczególnie ceniono jego opracowanie: *Poczta Polowa Legionów* (Londyn 1968).

Zmarł 18 czerwca 1986 r. Odznaczony między innymi Virtuti Militari V i IV klasy, Krzyżem Komandorskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Walecznych (4x).

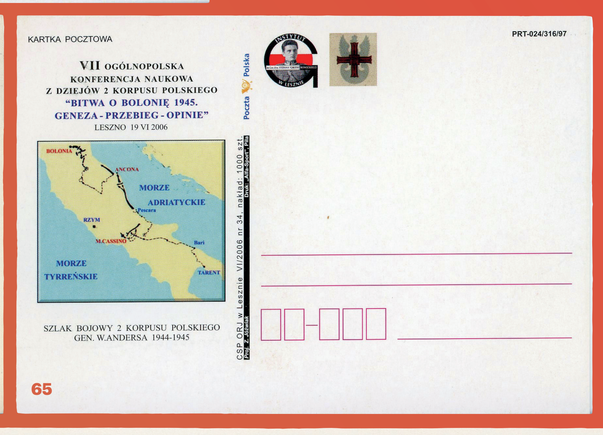

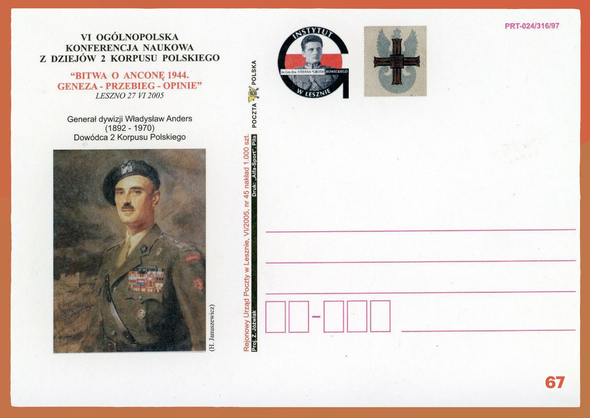

POLSCY FILATELIŚCI NA EMIGRACJI – JULIUSZ LUDWIK ENGLERT

Młodsze pokolenie polskich filatelistów w Wielkiej Brytanii reprezentuje Juliusz Ludwik Englert (1927–2010). Urodził się w rodzinie o wielopokoleniowej tradycji niepodległościowej. Był synem Adama, żołnierza 1 kompanii kadrowej Legionów Polskich i Wandy z domu Rotmand, działaczki Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), żołnierzem Armii Krajowej, uczestnikiem Powstania Warszawskiego.

Juliusz Englert walczył w Powstaniu Warszawskim w batalionie harcerskim „Wigry". Po wyzwoleniu z obozów rodzice i Juliusz przedostali się do Włoch, do 2. Korpusu. Po ewakuacji z Włoch do Wielkiej Brytanii J. L. Englert zamieszkał w Londynie, gdzie ukończył Borough Polytechnic Institute (ob. London South Bank University). Aktywnie zaangażował się w życie uchodźstwa. Szybko stał się uznanym kronikarzem życia Polaków nad Tamizą. Jego dorobek jest imponujący, obejmuje bowiem m.in. 14 albumów, 53 katalogi wystaw, 176 projektów graficznych, 110 wystaw jego prac. Był aktywnym członkiem Związku Filatelistów Polskich w Wielkiej Brytanii. Był autorem wielu datowników, kart beznominałowych, ilustracji kopert. Jego twórczość cechowały obok niezwykłego talentu, treści patriotyczne, staranność wykonania. Jego zainteresowania obejmowały nie tylko wydarzenia II wojny światowej, ale także wcześniejsze tradycje polskiego oręża, m.in. kampania wiedeńska Jana III Sobieskiego, kampanie napoleońskie. Bliska jego sercu była tematyka katyńska. Osobiście, do końca życia uczestniczył w przedsięwzięciach upamiętniających zbrodnię katyńską.

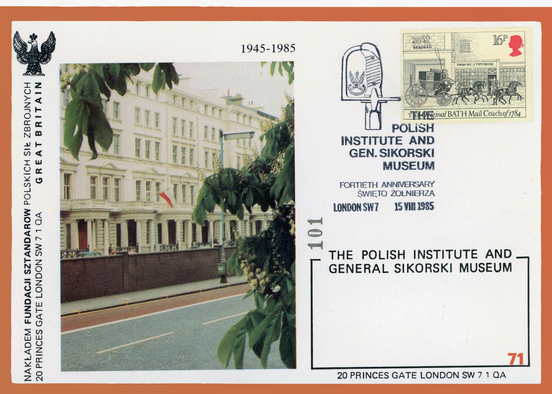

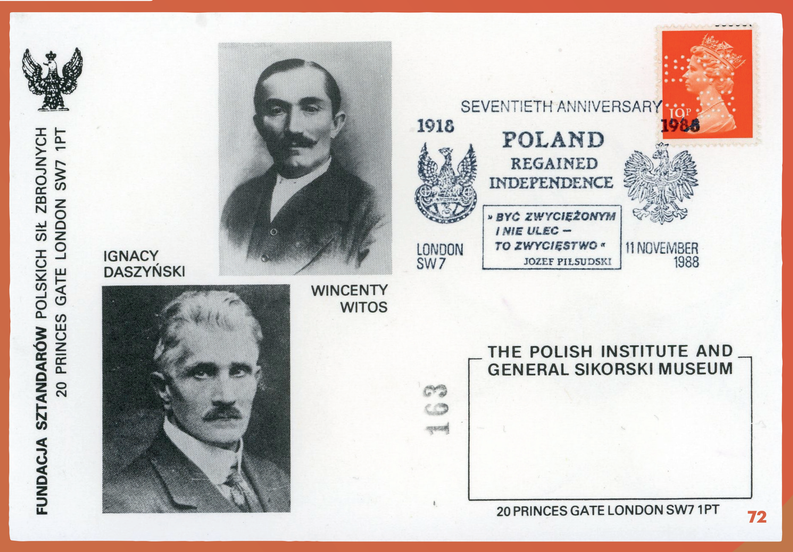

SPUŚCIZNA STANISŁAWA OSSOWSKIEGO

74
Obóz formowania się 5. Dywizji Piechoty w Tatiszczewie. Stanisław Ossowski stoi w kufajce i zimowej czapce z dwoma kolegami przed letnimi namiotami, Związek Sowiecki, 1941–1942
Archiwum Państwowe w Koszalinie

75
Grupa polskich żołnierzy w trakcie szkolenia w bazie cichociemnych w Ostuni we Włoszech, 1943–1944
Archiwum Państwowe w Koszalinie

W Archiwum Państwowym w Koszalinie znajdują się niezwykłe archiwalia (pisma, dokumenty, zdjęcia) i muzealia wchodzące w skład spuścizny Stanisława Ossowskiego. Stanisław Ossowski był przedwojennym nauczycielem, oficerem rezerwy Wojska Polskiego II RP, zesłańcem syberyjskim, oficerem Armii Polskiej gen. Władysława Andersa i Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, jednym z 316 polskich „cichociemnych” (pseudonim „Jastrzębiec 2”, „Kaszuba 2”), oficerem Armii Krajowej, powstańcem warszawskim, jeńcem niemieckich oflagów, działaczem polonijnym w Wielkiej Brytanii.

Ossowski urodził się 17 sierpnia 1912 r. w Łęgu na Kaszubach. Był synem Józefa i Elżbiety z domu Reszki. W 1932 roku zdał maturę w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Kościerzynie. W latach 1934–1935 uczył się w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty w Zambrowie. We wrześniu 1939 r. służył w 86. Pułku Piechoty i walczył z Sowietami w obronie Grodna. 23 września 1939 r. przekroczył granicę polsko-litewską i został internowany na Litwie. W lipcu 1940 r. został zesłany przez Sowietów w głąb ZSRR. W sierpniu 1941 r. wstąpił do Armii Polskiej w ZSRR gen. W. Andersa, gdzie przydzielono go do 1 batalionu 15. Pułku Piechoty „Wilków”. Podczas pobytu na Środkowym Wschodzie podporucznik Ossowski wyraził chęć służby w Polsce, w szeregach Armii Krajowej (AK) i po weryfikacji został skierowany na kurs „cichociemnych”. Po przeszkoleniu w dywersji został zaprzysiężony 14 lutego 1944 r. na rotę AK i przeniesiony do Głównej Bazy Przerzutowej w Brindisi we Włoszech. Zrzutu do Polski dokonano w nocy z 30 na 31 lipca 1944 r. w okolicy Warszawy . W Powstaniu Warszawskim walczył na odcinku taktycznym „Topór”, działającym w Śródmieściu Południowym, następnie na odcinku taktycznym „Bogumił”. Po upadku powstania dostał się pod fałszywym nazwiskiem do niewoli niemieckiej, gdzie przebywał m.in. w oflagu w Murnau w Bawarii. Po uwolnieniu, w latach 1945–1946 służył w 2. Korpusie Polskim we Włoszech. Po demobilizacji pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii, gdzie czynnie włączył się w działalność społeczną wśród tamtejszej Polonii. Stanisław Ossowski zmarł 13 marca 1987 r. w Birmingham w Anglii i został pochowany na Cmentarzu Komunalnym w Sopocie.

Pamiątki po swoim wujku przekazał do Archiwum Państwowego w Koszalinie w 2017 r. jego siostrzeniec – Stanisław Żabiński.

SPUŚCIZNA STANISŁAWA OSSOWSKIEGO

76
Dzień Polski
w The Digbeth Institute
w Birmingham, 1963
Archiwum Państwowe
w Koszalinie

77
Kapitan S. Ossowski
w mundurze oficera
2. Korpusu Polskiego
we Włoszech. Na zdjęciu
widoczny jest Znak
Spadochronowy, 1945–1946
Archiwum Państwowe
w Koszalinie

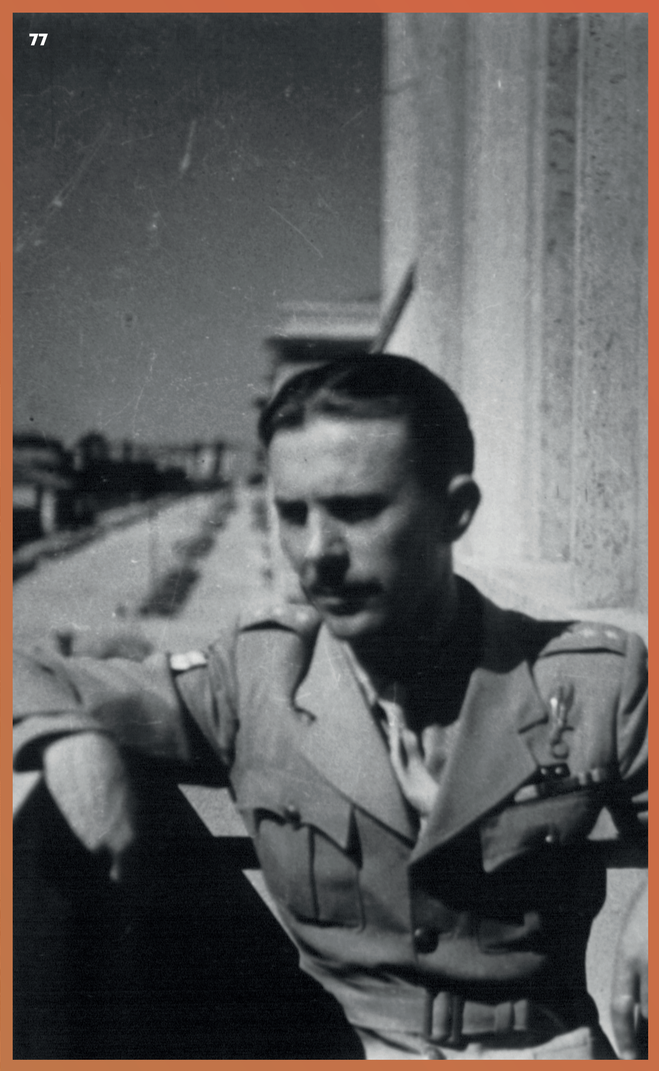

81
Pielgrzymka Polaków
do centrum maryjnego
koło Birmingham, 1951
Archiwum Państwowe
w Koszalinie

82
Nekrolog S. Ossowskiego,
który ukazał się w prasie
polonijnej w Wielkiej
Brytanii, 1987
Archiwum Państwowe
w Koszalinie

83
Msza żałobna po śmierci
S. Ossowskiego w kościele
pw. św. Michała w Birming-
ham, 2 kwietnia 1987
Archiwum Państwowe
w Koszalinie

78–80
Obchody Millenium Chrztu
Polski w Londynie, 1966
Archiwum Państwowe
w Koszalinie

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA PRACOWNIKÓW POLITECHNIKI KOSZALIŃSKIEJ

Środowisko naukowe Politechniki Koszalińskiej prowadzi wieloletnie i wielowątkowe badania nad dziejami polskiego uchodźstwa i emigracji XX wieku – od systematycznych kwerend archiwalnych po działania popularyzatorskie i współpracę międzynarodową. Ich fundamentem była wczesna, rozwijana od lat 80., współpraca z polskimi i brytyjskimi instytucjami pamięci, w tym londyńskimi archiwami i bibliotekami. Zainicjowane wówczas kwerendy zaowocowały pozyskaniem szerokiego korpusu materiałów źródłowych, który stał się podstawą licznych edycji dokumentów i opracowań naukowych.

Wybrane okładki publikacji pokazują różnorodność podejmowanych perspektyw badawczych. Obok studiów nad polityczno-wojskowymi doświadczeniami Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie – ze szczególnym uwzględnieniem 2. Korpusu Polskiego i kampanii włoskiej – rozwijano prace nad problematyką pamięci i dziedzictwa (w tym kulturą upamiętnień), nad biografistyką elit politycznych na uchodźstwie oraz nad funkcjonowaniem instytucji państwa polskiego poza Krajem. Równolegle kształtowała się silna linia badań nad myślą społeczno-gospodarczą emigracji i miejscem polskich środowisk uchodźczych w procesach integracji europejskiej.

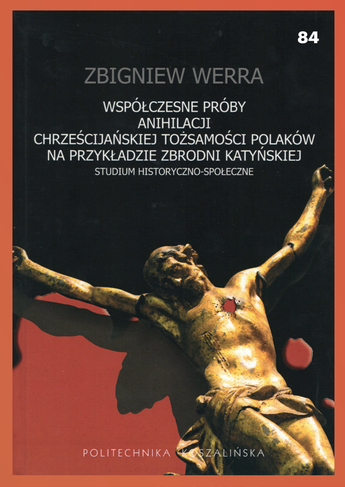

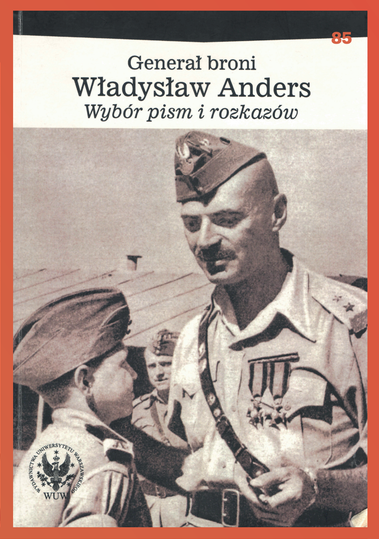

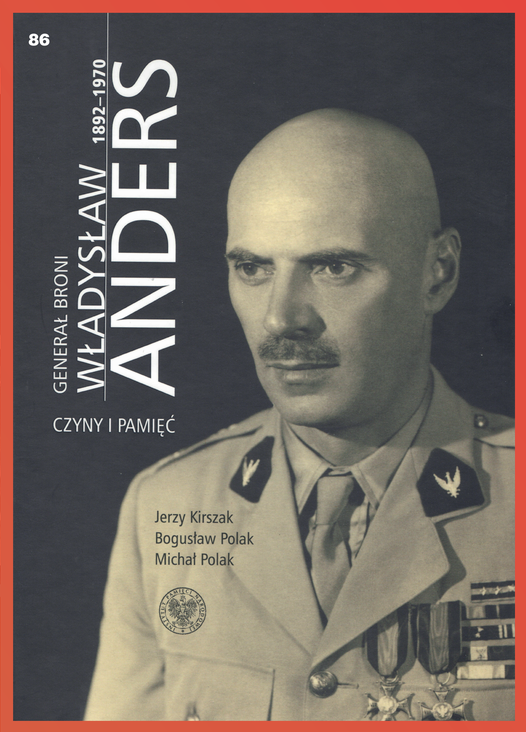

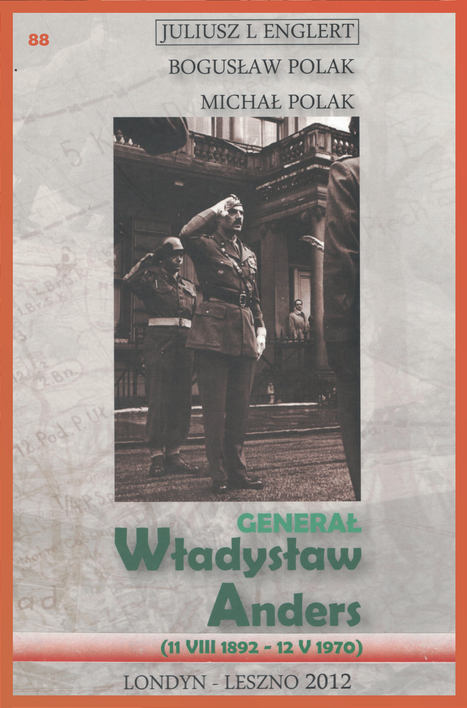

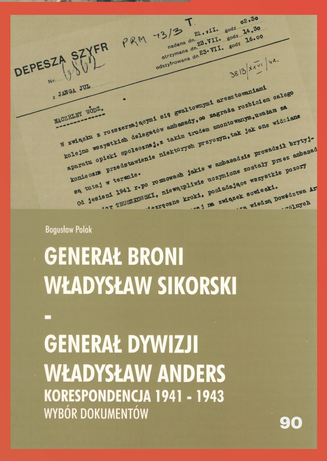

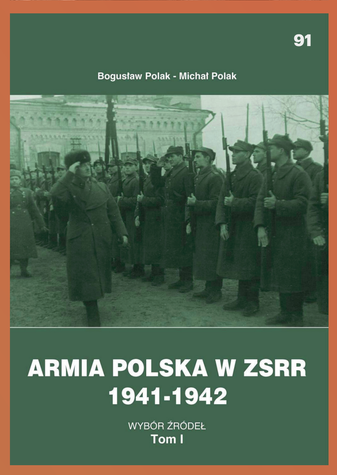

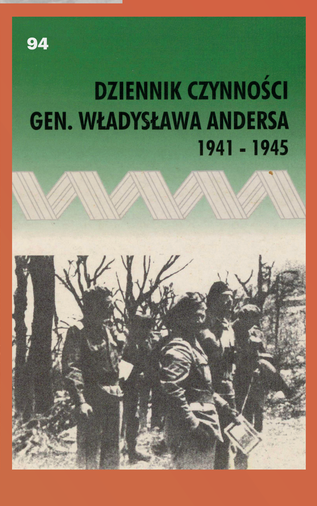

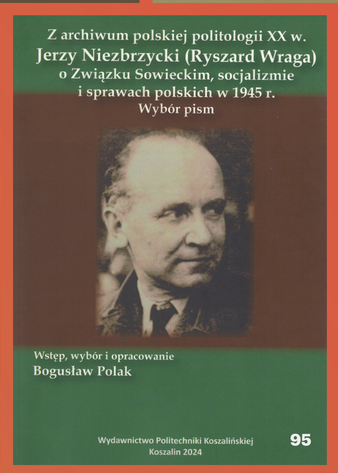

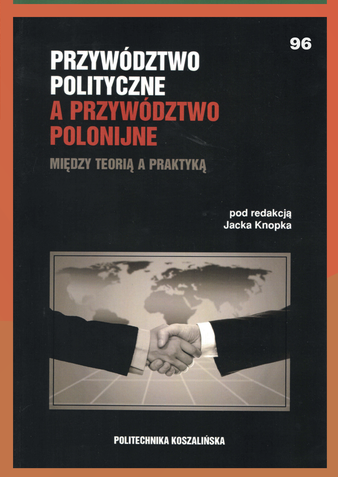

DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZA PRACOWNIKÓW POLITECHNIKI KOSZALIŃSKIEJ

Prezentowane fotografie dokumentują zarówno życie środowiska naukowego, jak i jego aktywność w obiegu publicznym: cykle konferencji poświęconych kluczowym epizodom wojennym oraz dziejom polskiej diaspory, seminaria i przewody doktorskie, a także współpracę z instytucjami państwowymi, muzeami, organizacjami kombatanckimi i polonijnymi w kraju i za granicą. Ten szeroki ekosystem partnerski umożliwił łączenie warsztatu źródłowego z praktyką edukacji historycznej i polityki pamięci – od publikacji materiałów archiwalnych, przez tomy pokonferencyjne, po wystawy plenerowe i działania upamiętniające.

W ostatnich latach prace te zostały skonsolidowane w ramach wyspecjalizowanej struktury uczelnianej – Centrum Badań nad Uchodźstwem i Emigracją – które gromadzi zbiory, organizuje wydarzenia i rozwija współpracę międzyuczelnianą. Oprócz projektów stricte naukowych Centrum inicjuje przedsięwzięcia o charakterze dokumentacyjnym i popularyzatorskim, w tym ekspozycje prezentujące losy polskich uchodźców i emigrantów w perspektywie globalnej.

W ten sposób dorobek Politechniki Koszalińskiej ukazuje pełne spektrum badań nad polskim doświadczeniem uchodźczym: od analizy procesów militarnych, politycznych i gospodarczych, poprzez rekonstrukcje biograficzne i studia nad pamięcią, po długotrwałą pracę sieciową z archiwami i wspólnotami diaspory. To spojrzenie syntetyczne, oparte na źródłach i dialogu z praktykami pamięci, podkreśla ciągłość i międzypokoleniowy charakter koszalińskiej szkoły badań nad emigracją.

97

98

99

100

101

